"నేనెగ్ర గొర్రెన్ తింటా..."

"నీతాత పెంచలేదు..."

"నే నెట్టి మేకలు తింట..."

"నీ అయ్య బెంచలేదు..."

పాట మంచి జోరుమీద సాగుతోంది... ముడ్డికి కట్టిన పంచె మీదికి ఎగగట్టి తువ్వాల నడుంకుకట్టి, ఎవలదో అడుక్కున్న పెద్ద అంగీ వేసుకొని ఇంకా పసితనం పోని పిలగాడొకడు అవతలి వేపున్న పిల్లల గుంపులోని ఎర్రటి పిలగాని మీదికి ఎగబడుతూ అచ్చు దొరలాగే గుడ్లు తిప్పుతున్నాడు. ఎదుటి పిల్లలు ఆ ఎర్రటి పిల్లవాన్ని మధ్యలో పెట్టుకొని దొరలాగే మీదికొస్తున్న పిల్లవాని మీదికి ఉరుకుతున్నారు. పాట సాగుతోంది. ... వాదన పెరుగుతోంది...ఇరుపక్షాలల్లో కోపం పెరుగుతోంది.

పైన ఆకాశంలో మాఘమాసపు తేటతేట వెన్నెల...చల్లగా మెల్లమెల్లగా వీచే పైరగాలి... ఊరికి దగ్గరగా ఉన్న పెరళ్ళలో ఉండీ ఉండీ కావలివాళ్ళు వేసే కేకలు...అప్పుడప్పుడు వేసంగి పొలాల్లోనో- వాగొడ్డు మీదనో నక్కల ఊళలు... సాకల్దీ ఊరు తిరిగిపోయింది... పంటల కాడికి కావలి పోవలసిన వాళ్ళు కొర్రాయిలు పట్టుకొని శద్దర్లు, గొంగల్లు కప్పుకొని చుట్టలు తాగుతూ పిల్లల ఆటను చూస్తూ కావలి మరిచిపోయి నిలుచున్నారు... దగ్గరి ఇండ్ల ఆడోల్లు అందరికి భోజనాలు పెట్టి ఆఖరి గడుక మాడిసెక్కలు తెల్లగిన్నెల వేసుకొని అరిచేతిల బెట్టుకొని తినుకుంట తినుకుంటనే ఆట దగ్గరికొచ్చి చూస్తున్నారు... ఏ పనిలేని ముసలివాళ్ళు 'అట్ల కాదుర గిట్ల' అని పిల్లలకు సలహాలిస్తున్నారు. ఆటలో పాల్గొని పిల్లలు ఒకిరి జబ్బలమీద ఒకరు చేతులేసుకొని దొరవేషగాని తిప్పల్లకు వక్కడ వక్కడ నవ్వుతున్నారు...

పిల్లలు కోలాహలంతో ఆడుకుంటున్న అలాంటి వెన్నెల రాత్రి, ప్రతి మనిషి గుండె రెపరెపలాడే పైరగాలి వెన్నెలరాత్రి - ఊరంతా ఎవరి సంతోషంతో వాళ్ళు, ఎవరి పనుల్లో వాళ్ళుంటే - ఊళ్ళోని కొద్దిమంది మాత్రం మందోట కాడి మర్రి కింద మల్లగుల్లాలు పడుతున్నారు...కొందరు గొనుగుతున్నారు. మరికొందరు గుసగుసగా ఏదో చెప్పుతున్నారు.

"తాటి కమ్మల గుడిసె - గుడిసెమీద దెబ్బకొడితే ఒడిసి నన్నట్లు - మీ రెక్కలు మీకున్నయి...ఈడగాదు ఇందుర్లకు బోయినా మీరెక్కలెవడు తీసుకోడు... ఇగో మనం సంఘం బెట్టినం...దొరలను తరిమి కొట్టినం...గందట్ల మీతోపాటు మేము ఉన్నం... మనందరి మీద కేసులు బెట్టిండ్లు...మేం కేసుల సుట్టు తిర్గుతాంటే... గొడ్డు, గోదా, పంట గంగల గల్సినయ్... మేం బావుకున్నదేంలేదు...పంచుకున్న దేంలేదు...పెట్టిన పెట్టుబడి బాయె...రెక్కల కష్టం అట్లా ఉంచండ్రి... ఇగో మనండ్ల మనకు ఏరుద్దం లేదు.. రైతు కూలీలు బాగు పడాల్నంటే, పాలేరోల్ల జీతాలు బెరుగన్నంటే మేం మీ ఎంటుండ లేదా! గిప్పుడు మిరపకాయ ఏరుడు కూలి పెంచాల్నంటే...సంఘం మా బాధలు సుక సూడాలె" పెర్క వీరసామి చాలా శాంతంగా చెప్పుకొచ్చాడు...

"తెల్సిందయ్యా! మీ కడుపుల మాట దెల్సింది... కూలినా కొడుకు ఉపాస ముప్పిదున్నా పర్వాలేదు.. మా పంటలు బోయనయనే గదా మీ ఏడుపు...మేం కేసుల్లబోతే మా పోరగండ్లు ఉపాసాలున్నరు... మీవోల్లు మంచిగ తినుకుంట కూకున్నరు... " సారలి లేచిపోతూ అన్నాడు...

'మరి గట్లంటే...మరి..." వీరసామి రుమాలు చుట్టుకుంటూ ఏదో అనబోయాడు. చిక్కని మర్రి ఆకులు ఛేదించుకొని చాకులా వెన్నెల ముక్కొకటి వీరసామి ముఖం మీద మెరిసింది.

రైతుకూలీలను సమర్థిస్తూ కొందరు ఉద్రేకంగా మాట్లాడారు...అంత ఉద్రేకంతో కాకున్నా 'సంఘం పేదరైతులు - మధ్యతరగతి రైతుల సమస్యలు పట్టించుకోవడంలేదని - నిజానికి ఇంతవరదాకా జరిగిన అన్ని పోరాటాల్లో తామే ఎక్కువ నష్టపోయామని' వీరసామి చెప్పుకొచ్చాడు.

ఒక్క పెంటయ్య మాత్రం తలపట్టుకొని కూర్చున్నాడు. అతనికి ఇద్దరి వాదనలు నిజమే ననిపించింది... నిజానికి పోరాటంలో ముందుండి తన్నులు గుద్దులుతిని, ఆకలికి మాడింది రైతు కూలీలే... కాని మధ్యతరగతి రైతు వీరసామి లేవనెత్తిన విషయాలకు తనదగ్గర సమాధానం లేదు. ఈ గలాటా చూస్తే రేపు మిరపకాయలు ఏరడానికి కూలి పెంచాలనే పోరాటంలో ఇద్దరూ చెరో పక్క నిలబడవచ్చు..

"ఇగో ఏది ఏమైనా మాకు సాల్తలేదు...ఈపారి దినానికి మనిషికి తక్కెడు వరుగు (పండుమిర్చి) సవాసేరు పచ్చికాయలు ఇయ్యాల్సిందే" అన్నాడు సన్నగా పొట్టిగా ఉన్న రాములు...

అక్కడ కూర్చున్న వాల్లలో అయిదుగురు ఆ మాటకు సపోర్టు చేశారు... సేరాలు అనే బీదరైతు ఎటూ సప్పుడు చెయ్యలేదు... లింగయ్య అనే పేదరైతు "వీరాసామన్న చెప్పింది సుత సమజ్ చేసుకోవాలె" నన్నాడు.

అంటే రేపు తొక్కుడు వరుగు - సవాసేరు పచ్చికాయలు - ఇచ్చేదాక సమ్మె జరుగ గలదని అక్కడి వాళ్ళందరికి అర్థమయ్యింది.

వీరసామి "మీ అందరికి ఇట్టమైతే నాదేమున్నది...నాకు ఇంతో అంత తెలుసుగని...గీపారి ఊళ్ళె గుసగుసలు లేత్తయి. గదానికి నన్ను అనద్దు...నంవుం కట్టంటే కట్టే...నేను మాత్రం మాటమీద నిలుసుంట...అందరికి నేను చెప్పేదేమంటే - ఇగో సంఘం ఏదన్న ఒక పక్క ఉంటదని మాటరావద్దు..." వీరసామి ఆఖరు మాటగా చెప్పాడు...

పెంటయ్య తనేదన్నా చెప్పుదామనుకున్నాడు. కాని అతనికి ఏదీ తోయలేదు... ఇలాంటి ధోరణి అప్పుడప్పుడు బయటపడ్డా ఎప్పటికప్పుడు నదురుక పోవుడేగని - దానికి జవాబు గిదాని స్పష్టంగా తెలియడంలేదు..ఈసారి తెలుసుకోవాలెనను కున్నాడు పెంటయ్య.

ఆ తర్వాత రేపు చేపట్టవలసిన సమ్మె పోరాటంలో ఏ విధంగా మెదులు కోవాలోనని విచారణ సాగింది. ఊళ్ళో హరిజనవాడలో, గొల్లోల్ల వాడలో, తెనుగోల్ల వాడలో, మూడు పానాదులకాడ గోడలకు కాయిదాలు వెయ్యాలని, పొద్దున్నే వాళ్ళ వాళ్ళ వాడల్లో ఈ సంగతి ప్రచారం చేయాలని నిర్ణయం జరిగింది.

ఎటోల్లటు లేచిపోయారు...పెంటయ్య మూడు పానాదుల దగ్గర జరిగే పిల్లల ఆట దగ్గర కాసేపు నిలుచున్నాడు. తన చిన్న కొడుకు కీచు గొంతుతో ఏదో పాడుతున్నాడు. ఓ పక్క బిడ్డ మరికొంతమంది పిల్లలు "ఢీలమ్మ ఢీలి' అడుతున్నారు... కరెంటు స్తంభం పక్క భార్య సత్తెమ్మ ఎవలతోనో ముచ్చెట బెడ్తంది...

పెంటయ్య అక్కడినుండి గుడిసె కొచ్చేటాల్లకు ఇంటిముంగిటి కొట్టం ఎడ్లకు ఎవలో జాడు సొప్ప కర్ర లేత్తండ్లు...

"ఎవలు?" ....పెంటయ్య లోపటికొచ్చి...

"నేనే..." అన్నాడు కర్రలేస్తున్న వ్యక్తి...

'ఎప్పుడచ్చినవ్..అంత బాగేనా! నువ్వట్లుండు నేను మీ అక్కను పిలుసుకత్తా..' పెంటయ్య....

"పిల్లలు ఆడుతున్నట్లున్నది...ఉండనీయ్...నేనిప్పుడే తినచ్చిన...ఎడ్లు చెవులు లొడలొడ గొట్టుకుంటాంటే గడంచా తెచ్చుకోంగ కర్రలు కన్పిస్తే తెచ్చేసిన..." అన్నాడతను..

పెంటయ్య గడంచ పట్టెమీద కూకున్నడు..."ఇగో పోను పోను కండె సిక్కు బడ్డట్టయితంది...నాకేం సమఝయితలేదు" అని మొదలేసి ఇంతక్రితమే జరిగిన సంఘం మీటింగుల సంగతులన్ని వివరంగా చెప్పుకొచ్చాడు...

మధ్యమధ్య వివరాలడుగుతూ... అప్పుడప్పుడు మళ్ళీ చెప్పించుకుంటూ...మొత్తానికి అంతా విని కాసేపు మాట్లాడలేదు...

"నిజమే...అన్ని సంఘాలకు ఇలాంటి సమస్యలొస్తున్నయ్..." లేచి నిలబడి పచారు చేస్తూ...

"ఎట్లా...మరి దీనికేమన్న ఉపాయం సూడకపోతే!"

"ఇది ఎందువలన ఎదరైతందన్నది మొదటి సంగతి...దొరలు, వాళ్ళ సర్కారు వాళ్ళ పబ్బం గడుపుకోనేటందుకు కులాలను, గిసోంటి భేదాలను పెంచి పోషించారు. మన పల్లెల్లో రైతు కూలినుంచి మొదలుకొని దొరలదాకా చాలా అంతరాలున్నాయి...పల్లెల్లో కూడు - గుడ్డకు నోచుకోక అనేక వందల ఏండ్లు రైతుకూలీలు అణచబడ్డారు. కనుక తక్షణంగా మనం చేపట్టింది వాళ్ళ సమస్యలనే... పోరాటంలో ముందు నిలిచింది అధిక సంఖ్యలో రైతుకూలీలే - వాళ్ళ వాళ్ళ స్వంత లాభాలకోసమైతేంది - దొరలతోటి అంతో ఇంతో బాధలు పడ్డందుకై తేనేమి కొందరు మధ్యతరగతి రైతులు మనతో కలిసి వచ్చిండ్లు - మరికొందరు - గిదెట్లుంటదోనని ఎటూ పోకుండ సూసుకుంట కూకున్నరు. మనం ఇప్పటివరకు చేసిన పోరాటాలన్నీ కూడా ఎక్కువగా రైతు కూలీలకే లాభించాయి... భూములు పోగొట్టుకున్న పేదరైతులకు లాభించాయి.. అయితే మనం కూలీరేట్ల పోరాటం చేపడితే సహజంగా మధ్యతరగతి రైతులు దీన్ని వ్యతిరేకిస్తారు. ధనిక రైతులు "అగో చూసిండ్లా సంగపోల్లు ఎప్పటికైనా మాదిగ, మాలోల్లను దగ్గరికి దీత్తరుగని మిమ్ముల పట్టించుకుంటారా" అని ప్రచారం చేస్తారు...నిజానికి కూలిరేట్లు పెరగటం వలన మధ్యతరగతి రైతులు నష్టపోయేది చాలా తక్కువ...ఈ నష్టం గురించి గోరంతలు కొండంతలుగా ఊహించుకుంటారు. నిజానికి రైతాంగమంతా నష్టపోయేది కూలీలకు అధిక కూలీలివ్వడం వలన కాదు..

తమ తిండికి పోగా ఏమన్న అమ్ముకుందామంటే గక్కడ నష్టపోతండ్లు - పండించే పంటకు గిట్టుబాటు ధరలేదు - ఇయ్యలున్న ధర రేపుండదు - బీట్లె సేట్లంత కూడ బలుక్కొని వాళ్ళడిగింది రేటు - నిలకడలేని ధరలన్నమాట - ఈ రైతులు కొనే ఉప్పు, నూనెలు, బట్టలు, ఎరువులు, ఇనుము అన్నీ ఏడాదికేడాది పెరుగుతయిగని తరుగయ్. నిజంగా రైతునష్టపోతున్న దక్కడ...'

"అది నిచ్చమే కని మనం గిట్టుబాటు ధరల గురించి ఏదన్నా చేత్తె బాగుండు' పెంటయ్య....

'బాగనే ఉంటది...కని మొదటిది మన వాళ్ళందర్ని అందుకు తయారు చెయ్యాలె - పేదరైతులు, రైతుకూలీలు గది మాదిగాదని ముందుకు రారు...రెండోది మొత్తం తాలుకానో, జిల్లానో కదిలియ్యాలె... ఆ పిలుపు యివ్వాలె ఈసారి...'

పెంటయ్యకు అది నిజమే ననిపించింది...

"ఇయ్యేడు మెట్టుపల్లి తాలుకాల కాలువ పారుకం భూములకు ఎక్కువ తాసీ లేసిండ్లు...మనం తాలుకా తాలుకా నంత కదిలిచ్చినం...తాసీలు కట్టకుంట చేసినం...గిందట్ల ధనిక రైతులు కలిసచ్చిండ్లు..."

వీళ్ళిద్దరు ఇట్లా మాట్లాడుకుంటూ ఉండగానే సత్తెమ్మ పిల్లలు వచ్చారు... మూడు పానాదుల కాడ 'పోస్టరేసిండ్లని' పిల్లవాడు చెప్పాడు.

★ ★ ★

ఇంకా తెల్లారలేదు...కాని ఊరు ఎప్పుడో లేచిపోయింది. బరుకూ బరుకూ చీపుర్ల చప్పుడు, అలుకు జల్లడం చప్పుడు - చింతలమీద పిట్టలు, కాకుల అరుపులు, దొడ్లల్లో ఆవుల అరుపులు...పిల్లల ఏడుపులు, ఆలస్యంగా లేచిన కోడిపుంజాల కూతలు - నల్లపిట్ట పీచు పీచు మంటోంది, ఎప్పటినుండో. మొత్తానికి ఊరంతా సందడిగా ఉన్నది...

తలపాగలు చుట్టుకొని పండ్ల పుల్లలేసుకొని మన్నెపోల్ల నాంచారి, గౌండ్ల వీరయ్య ఇద్దరు కలిసి పెండ్లి బుచ్చిరెడ్డి ఇంటికొచ్చిండ్లు...బుచ్చిరెడ్డి రెండుకాల్ల మధ్య సర్వ బెట్టుకొని పాలు పిండుతున్నడు.

కొడుకు సమ్మిరెడ్డి పెద్ద బండికి సిక్కమేత్తండు. కోడలు వాకిట్లో ముగ్గులు పెడుతోంది....

"పొద్దుగాల్నే లేసిండ్లు పటేలా !" నాంచారి గోడపక్క బండమీద కూసుంటూ....

అప్పుడప్పుడే తూరుపు రేకలు బారుతున్నాయి - బజాట్ల బర్ల సాయిలు "ఓ బర్లిడుపుండ్లి బర్లోయ్" అంటూ కేక వేశాడు.

బుచ్చిరెడ్డి బర్రె తలుగు తప్పదీసి దుడ్డెనిడిచి, పాల సరువ గూట్లె బెట్టి "ఎటో వచ్చిండ్లు పొద్దుగాల్నే..." అన్నాడు...వాల్చున్న గడంచలో కూలబడుతూ - గౌండ్ల వీరయ్య అతని పక్క కూర్చున్నాడు.

"ఇగో మిరుపతోటలు ఏరుదామనుకుంటిమా? నాత్రి గోడలమీద కాయిదా లేసిండ్లు.... వీరయ్య...

"ఎయ్య నియ్యిండ్లి - మనం సంగం మనుషులమే గద.." బుచ్చిరెడ్డి ఓర గంట నాంచారిని చూస్తూ..

"మన మనుకుంటే అయితాది" నాంచారి కాలువెండిబేడి అటిటు తిప్పుకుంటూ...

"తొండబిర్రు ఎనుగులదాక - మరో నాలుగు దినాలు ఎక్కువైతది. ఎవలయాల్లు ఏరుకుందాం - మనకున్న తోటలెంత దమ్మిడి కాసంత..." బుచ్చిరెడ్డి.

"అది నిచ్చవేం ననుకోండ్లి - కని నాలుగు దినాలల్ల కాయెండుతది...అవుతల బీట్లెకు సరుకు బొబ్బలు కొట్టదిగుతది...తీరింది మగడా ఊరు దాటియ్యమంట గప్పుడుబోతే పల్ల కు మున్నూరు బద్తె నేను చెవుగోపిచ్చుకుంట...... " నాంచారి.

"మరి సల్లకచ్చి ముంత దాసుడేంది. నీ మనుసులున్న మాట చెప్పరాదు..' ' వీరయ్య అన్నాడు అప్పటికి సూర్యోదయమయ్యింది....

"నాదేమున్నది....ఎట్లయినా మీ ఎక్కువోల్లు ఏదంటే అది చెల్తది...." నాంచారి...

'ఔగని...మీ రాజిరెడ్డి ఏమంటండు.." వీరయ్య అడిగాడు...

బుచ్చిరెడ్డి కిందా మీద చూసి - వాడు మా అన్నకొడుకన్న మాటేగని నాకేం చెప్పుతడు - నాకన్న ఊళ్ళోల్లకే దగ్గర వాడు.... ఏడాదాయె సంగపోల్లకు దూరముండబట్టి. .. వాడే కేసుల్లబడి పీక్క పీక్క సత్తండు..." అన్నాడు.

"అగో గక్కన్నేఉన్నది ఎవారమంత...గీ సంగపోల్లు ఒక్కొక్కన్ని మనలను దూరం గొడుతరు. - దొరలకు ఎతిరేకంగా ఉస్కో అంటే ఉస్కో అన్నరు. దొరలు బోయినంక మనమీద బద్తరు...అగో మీ రాజిరెడ్డిని దూరం గొట్టినట్టు..." వీరయ్య...

'అది నిచ్చమే పటేలా..." నాంచారి.

బుచ్చిరెడ్డి ఏం మాట్లాడలేదు కని ఆ మాట అబద్దమని చెప్పలేకపోయాడు.

"బీట్లెకు మిరుప వరుగెంతత్తందో? ధరెట్లున్నదో మావోన్ని తోల్దునా?' ' నాంచారి లేచి నిలబడుతూ...

వీరయ్య, నాంచారి మరి కాసేపు మాట్లాడి బజార్ల కొచ్చేసరికి పొద్దు బారెడెక్కింది... గంపలు పట్టుకొని ఆడోల్లు మొగోల్లు ఉరుకులు పరుగులు పెడుతున్నారు.

"కాయురాలిపోయినా ఫర్వాలేదుగని మూడు సవాసేర్ల కన్నా ఎక్కువియ్యమని షావుకారి, పట్వారి, బాయికాడి బాల్‌రెడ్డి, సొప్పరోల్ల లచ్చిరాజం అంటండ్లు." అని ఒకడు.

"ఉంచుకోనియ్యిండ్లి..." అని మరొకడు అనుకుంటూ పోతున్నారు... మూడు పానాదుల కాడ అప్పటికే యాభయురువై మంది జమైండ్లు.

"ఇగో ఇందట్ల మద్దె తరగతోల్లు కూలోల్ల కిత్తె నట్టపోయింది లేదు.... ఒకల కొకలం మద్దతిచ్చు కోవాలె.... కూలోల్లు కూలీరెట్లు పెరగాల్నని సమ్మె జేత్తే మధ్యతరగతోల్లు రైతులు మద్దతియ్యాలె - రేపు మిర్చికి గిట్టుబాటు ధర గావాల్నంటే - మల్ల మనందరం పోరాడాలె-" పెంటయ్య తంటాలు పడుతూ చెప్పుకొస్తున్నాడు.

వీరయ్య, నాంచారి ఒకరు మొఖాలొకరు చూసుకున్నారు.

"పీసుకపోల్లు మాకిత్తేనే గరీబోల్లయింతడ్లా? గయి దిని మేం కండలు బెడ్తనమా?" స్త్రీలు గునుస్తున్నారు...

అంతలోకే హరిజన వాడనుండి గడిపెల్లి జక్కులు ఉరికచ్చిండు -

"రాజిరెడ్డిపటేలు తోట్ల సింతకింది బాలి, తగురపుకొండి, గుడ్డెంకడు ఇంకో నలుగురు పల్లె మీదోల్లు మిరపకాయలు ఏరుతండ్లు.." అని చెప్పాడు ఎగపోస్తూ...

"ఓర్నీ! రాజిరెడ్డికేం బుట్టింది - గుంజుక రాపోండ్లె హె..." ఎవరో అరిచారు...

"ఊళ్ళె పాటలు గీటలు బాడి - సందు దొరికుతే పెంగోబిల్లని గిదాసేసే నిర్వాకం...పెయ్యి ములముల బెడ్తందేమొ అరుసుకోండ్లెహె -" ఒకడు...

ఇట్లా తలోమాట...

"ఒకే మాటలు గాదుల్లా - ముందుగాల ఆళ్ళకు నచ్చచెప్పి

తీసుకురాండ్లి...అళ్ళను సూసి ఇంకొకలు మొదలుబెడ్తారు..."

"మాయింట్ల నాలికకు రాసుకుందామంటే కారం లేదు అట్లయితే నన్నుసుత ఇడువుండ్లి - " ఓ ముసలవ్వ.

"ఎవలది గట్టుమల్లుపెద్దవ్వా! ముసలిదానివైనవు బిడ్డా గిట్లేగిరపడి ఎంతెని కేసినవే - అప్పనోల్ల రాయలింగు -

రాజిరెడ్డి తోట్ల ఏరే మనుషుల తీసుకరాను కొందరు ఉరికారు. అట్లా అందరు తలోమాట మాట్లాడుతూ ఊరుదాటి మందోట కింది మర్రి కాడి కచ్చిండ్లు...అప్పటికే ఎండ ముదిరింది...

కనుచూపు మేరలో ఎర్రగా పండిన మిర్చి తోటలు...అక్కడక్కడ కోసి గూల్లేసిన మక్కజొన్న పెరండ్లు...కొయ్యని చేండ్లు...ఆడోల్లు గంపలు ముందుబెట్టుకొని ముచ్చెట్లు పెట్టుకుంట తలల్ల పేండ్లు చూయించుకుంటున్నారు. మధ్య వయస్కులు ఊళ్ళోకి మర్రిచెట్లు కిందికి తిరుగుతున్నారు. ముసలివాళ్ళు చుట్టలు కాలుస్తూ తొవ్వలు చూస్తున్నారు. యువకులు 'అట్టచెమ్మ' లాడుతున్నారు.

మరికొంత సేపాగితే ఏదో ఒకటి తేలగలదని పెంటయ్య తన చుట్టూ కూర్చున్న వాళ్ళకు చెప్పుతున్నాడు.

ఎండ ముదిరింది - పడమటి దిక్కు పరుచుకున్నచెట్ల నీడలు చెట్ల కిందికి జరుగుతున్నాయి...కాని తోటల వాళ్ళు ఎవరూ అటుకేసి రాలేదు... పట్టపగ లయ్యింది... ఎవరు కబురు పంపలేదు. మరింక ఈరోజు పని సాగదని కూలోల్లు మళ్ళీ ఊళ్ళోకొచ్చారు...ఈసారి కూలోల్లు నినాదాలిస్తూ వాడలు తిరిగారు...

★ ★ ★

సమ్మె మూడవనాడు విరమించబడింది...పండు కాయలు తక్కెడు ఇవ్వడానికి ఒవ్వుకున్నారు...వచ్చికాయలు మాత్రం ఎవరు తెంపవద్దు...ఎవరన్నా పెడితే మాత్రమే తీసుకోవాలి. ఈ మూడు రోజుల్లోగా ఒక్క రాజిరెడ్డి తోట తప్ప మిగతా మధ్యతరగతి రైతులు ఎవరి తోటలు వాళ్ళే ఏరుకున్నారు... రాజిరెడ్డి తల్లికి, భార్యకు చెప్పి తను మాత్రం తోట ఏరే దగ్గర ఉండకుండా వరంగల్‌పోయాడు... అందరితో పాటు వాళ్ళు యిచ్చి ఏరించారు...

మిర్చి ఏరడంలో ఈసారి జనం ఎన్నడు లేనంతగా తర్జన భర్జన

చేశారు... "తలకు బాసిన ఎంటిక ఏరేవున బోతేంది అనుకున్నంగని గిట్ల చేత్తడను కోలేదత్తా..." అంది సత్తెమ్మ పక్కనున్న ముసలమ్మతో...

"ఎవల కడుపుల ఏమున్నదో ఎట్ల తెలుత్తదే పిల్లా! కాలం గడిసిన కొద్ది రంగు బయట పడ్తది..." అత్త అనబడే ఆ ముసలమ్మ కాల్లు నిలేసి నిలబడి గట్టిగానే అన్నది...

"కాయ మంచి రంగుమీదనే ఉన్నది సేటుకు మంచి ధరపడ్తది" అన్నదో అయిమూలలు తెలువని పిల్ల...

"నేను ఊళ్ళోల్ల కోసం ఎన్ని ఇబ్బందులు పడ్డది ఎవలు గుర్తించలేదు.. పగోనికన్న అధ్వాన్నంగ చూస్తండ్లుజనం ఎప్పటిదప్పుడే...... తన్నులు దిన్నది బోయింది - దెబ్బలు దిన్నది బోయింది ఆఖరుకత్తె నా మీదనే విరుసక పడ్డరు...జనాని కంటె ఏదో తెలువ దనుకుందాం - పోనీ పెంటయ్యన్న ఆలోచించవద్దా... అసలువాలకం చూస్తే...జానెడు బెత్తేడు లేని పొల్లగండ్లు...' ' రాజిరెడ్డి గత ఏడాది సంఘటనలు నెమరేసుకుంటూ తిరిగాడు...

★ ★ ★

"ఇగో పిల్ల - జెర పెయిల భయం పెట్టుకొనుండు - సందెలు వడంగ కోడి పిల్లలు గూటికత్తయ్, అగో ఆ ఉట్టిమీది తట్టల పిల్లలకొన్ని కమ్మ్మ. జెర సందకసుపు దీసి కుండలు గడుగు - నీల్లుగిన దెచ్చేవు సుమా! బాయి మంచిగలేదు. ఇగో ఇక్కడున్నట్టత్త..." సత్తెమ్మ బిడ్డకు చెప్పి వాకిట్ల కచ్చింది. మల్లేదో మతికచ్చి "జెరంత సీకట్లైనంక దీపం ముట్టిచ్చి గూట్లే బెట్టు." బజాట్ల కొచ్చేసరికి భుజం మీద పుస్తకాలు బెట్టుకొని ఒక పిలగాడు దుబ్బను తన్నుకుంట ఎదురయ్యిండు. "శంకరీ మావోడేడ బోయిండు." అడిగింది. ఆ పిల్లవాడు సత్తెమ్మను ఎగాదిగా చూసి "ఎనుకత్తండ్లు..." అని చెప్పి తన దారిన తను వెళ్ళిపోయాడు. "నారిగాడేడబోయిండో...మాటే సాతగాదవ్వా! పొల్లగండ్లు బొత్తిలకు అగ్గెల లేకుంటయ్యిండ్లు. ఇంటి యజమాని పట్టిచ్చుకోకపాయె... అన్నిటికి ఆడిదేం పోరసూగుతది..." గొనుక్కుంటూ నడుస్తున్నది.

"ఓ అవ్వో జెప్పనరాయె...సీకట్లైతె నాకు భయమైతది..." గుడిసె ముందు నిలబడి పిల్ల కేకేసి చెప్పింది.

"నిన్నేం దయ్యం ఎత్తుకపోదులే - మా అత్తపాయె" అనుకుంటనే సత్తెమ్మ ముందుకు నడిచింది.

కొంతదూరం నడిచేసరికి భూదేవి ఈతబొచ్చెలు,ఎండు పుల్లల మోపెత్తుకొని ఎదురయ్యింది. "ఓనే సత్తెమ్మ మీతోట ఏరిండ్లానె నన్ను పిలువకనే పోతిరి." అన్నది.

"ఎక్కడత్తా ! మేం అందరికన్న ఎనుకబెడ్తిమి - నీ కొడుకు అర్నెల్లు అత్తగారింట కాన్నేనాయే..." సత్తెమ్మ.

"వాల్లింట్ల పీనిగెల్ల వాళ్ళు పిత్తినా దగ్గినా పట్టుకపోయిరి,. వా:ళ్ళు లావుసెల్లిచ్చుకుంటండ్లు...ఇంకేం జేత్తరులే...అయినా పెంటయ్యదేం తప్పే...' ' భూదేవి మోపు కిందినుండి సత్తెమ్మను పరిశీలనగా చూస్తూ...

"ఏమోనత్తా చెప్పుతె వినడు...మీదికెల్లి దేంట్లనో ఓదాంట్ల ఏలుబెడ్తడు. అయ్యకు బుట్టిన ఆరుగురు పరమ భాగోతులేనాయె. ఓ కూడనేడా కుమ్మనేడా! సంఘమో సంగమని కాలుకు బట్టకట్టుకుంట తిర్గుడేనాయె... ఎవలకు లేని సంగం ఇతగానికే పట్టాయె - పెద్దోడు బొయ్యిమల్ల ఉగాదత్తె ఏడాది కావట్టె...ఏం తింటుండో ఏడున్నడో వాని జాడ తెలువకపాయె..." సత్తెమ్మ గొంతులో గురగుర...కళ్ళల్లో గుబగుబ నీల్లొచ్చినయ్...

భూదేవికి కూడ కన్నీళ్ళొచ్చాయి... వెలిసిపోయిన చీరకొంగుతో చితికిన సత్తెమ్మ చెంపల మీద కారబోయె కన్నీల్లు తుడిసింది...భూదేవికి మాటలు రాలేదు. మాటలు చెప్పడానికేమున్నది? ఎన్నైనా చెప్పొచ్చు. కాని చెట్టెత్తు కొడుకును, చేతి కందిన కొడుకును కండ్ల ముంగట చూసుకోవాలని, పెండ్లిచేసి బిడ్డపాపలతోని తన కండ్ల ముంగట తిరుగాడుతుంటే చూసుకోవాలని ఏ తల్లికుండదు ? తనదా బట్టుబతుకు. తాగుబోతు మొగని తన్నులు పడలేక భూదేవి కొడుకును బట్టుకొని పది హేనేండ్ల కింద ఈ వూరొచ్చింది. దొరగారి దొడ్లె పాముకరిచి కొడుకు చనిపోయిండు - ఎండిన మాను తీరుగ తను మాత్రం మిగిలింది.

"ఏడుత్తారు పిల్లా! గుండె రాయి జేసుకోవాలె - మీరేగట్ల అదిరిపోతే నా అసొంటి దానికేమున్నది? ఒంటికాకి తీర్గ బతుకుతలేనా॥ మనం బిడ్డల గన్నం గని వాళ్ళ రాతగన్నమా? రెక్కలచ్చిన పచ్చులాల్లు... ఎగిరిపోతరు... సారయ్యలంగకాదు, దొంగకాదు - మందికోసం- నీ అసొంటి నా అసొంటి ఎందరి తల్లుల చేతుల్ల తిరుగుతున్నడో? సత్తెవ్వా మీవోడు నీ వొక్కదాని కొడుకు కాదమ్మా" భూదేవి కళ్ళొత్తుకుంటూ చెప్పింది...

"పిల్లొక్కతి భయపడ్తది, తోటకాడికి పోయత్తనత్త - ఏదో

ఉప్పస...దిక్కుమల్లె బతుకుల కడుపుల సొద సెప్పుకుందామన్న కసంత తీరిక లేదాయె..." సత్తెమ్మ ముందుకు నడువబోయింది...

భూదేవికి ఏదో యాదికొచ్చి మెడలు రిక్కించి దారిపొడుగున ఎవరురావడంలేదని రూఢి చేసుకొని గొంతు తగ్గించి. "అవునే పిల్ల మనూల్లెకు పాటలు గీటలు దెచ్చిందిగా సొదరోల్ల పిల్లగాడేగద...మొన్న కూల్ల బెరుగాల్లంటె ఊళ్ళె పెద్ద పెద్దోల్ల పచ్చం జేరిపోయి సంగంకు ఎతిరేకం చేసిండట గద...అందరంటె మందికి ఎటుదోత్తే అటు అంటరు- మీ ఇంటికచ్చి అడుగుదామనుకుంటున్న" అన్నది...

"అయ్యో అత్తా నీకు గిప్పుడే ఎరికయ్యిందా? రాజిరెడ్డి దూర దూర ముండబట్టి ఏడాదాయె..."

"ఓర్ని దొంగలు బడ్డ అర్నెల్లకు కుక్కలు మొరిగినట్టయ్యింది. పిస్సదాన్ని నాకన్ని తెలిసి సత్తయా ఏమన్ననా? అదేంది 'సిన్నపోయి కూసున్న రాములమ్మ' పదం నాలుగేండ్ల కింద గాపిలగాడు పాడంగిన్నగప్పటినుంచి గీ పిలగానికి కట్టసుకం ఎరుకున్నదనుకున్న ఔగని - ఏమచ్చిందట!"

"ఏమో అత్త...నాతోని నీకాడుకు గయ్యన్ని మాట్లాడ్తడా? గంతపుర్సతా...అవుతల బతుకు దెరువుండగ గీల్లతోని గీపుల్లంద లేందనుకున్నడో ఏందో? ఏదేమైనా ఇంటి దొంగను ఈశ్వరుడైన పట్టడని. సంఘపోల్ల లాగాలన్ని దెలిసినోడు.. ఎప్పుడైతె పడకుంటచ్చిందో...రాం రాం చెప్పుకోవాలె- మునుగుల గుద్దులాటలేంది...నుసినవా నీకు తెలువకనేపాయె..."

"కాదు మరి...నా అసోంటి ఎడ్డెక్కలదుంటె నమ్మేసుడేనాయె - ఎట్లయిన సత్తెమ్మ ఉల్లిగడ్డంత సొదరోడుంటె ఊరికి కీడని అంటరు గాదు. కాలానికి కరువుకు ఆళ్ళు ముందేగాదు...ఎక్కువ కులపోనికి కూటికి లేకపానియ్యగాక - మందిల గలువడు. కులం కులం ఒక్కటని మీదోల్ల దిక్కే తిరుగుతడు..'

'ఔనత్తా ఎట్లయిన ఆళ్ళు తెలివి గలోల్లే...సంఘాలు గింగాలని ఊళ్ళెకు పాటలు గీటలు తెచ్చిందాయినే...చేసిండు కూకున్నడు...మడికట్ల కానెత్తేసినట్టు ఓరకు దొలిగిండు..పోలీసోల్లు గరీబోల్ల మీదనే పడతరు...దేంట్లనైనా ఉన్నోడు. బచ్చోటే - కేసులు గీసులు చూసిండు. ఏంది గీపీకులాటని సల్లగ జారుకున్నడు. మనోల్లు మజ్జెన చిక్కిండ్లు... నిన్న మొన్నటిగ కూలీల కాన్నేనా? మనోల్లు ఠానల కూకుంటె అయినె

సారమావులాలు బెట్టిండు..." సత్తెమ్మ ముఖం మీది ముడుతలు కదిలినయ్...కోపంవచ్చినట్లు ఆమె మాటతీరే చెప్తున్నది...అసలు రాజిరెడ్డిమీద సత్తెమ్మకు ఎప్పటినుంచో కోపం - ఆ కోపానికి కారణం సంఘ కార్యక్రమాల్లో రాజిరెడ్డి పాల్గొకపోవడం కాదు - సారామావులా పట్టిండని కాదు. తన పెద్ద కొడుకును ఎంట దిప్పుకొని చెడగొట్టింది రాజిరెడ్డేనని గట్టి నమ్మకం...

భూదేవికి ఇంకా రాజిరెడ్డి విషయంలో నమ్మబుద్ధి కావడంలేదు. "నీ రయికంత సినికింది లచ్చుమమ్మో, పాసింది, పులిసింది దినిపోతే కక్కుడేర్గుడు బెట్టెలచ్చుమమ్మో" అని తన బతుకు గురించి సర్వం తెలిసినట్టు పాడిన మనిషిగానే రాజిరెడ్డి భూదేవి మనుసులో నిలిచిపోయిండు.

"చీకటయితది పోయత్తనత్త" సత్తెమ్మ ముందుకు నడిచింది...

మరికొంత దూరం నడిచేసరికి బుర్ర మీసాల మంగలి ఎంకటి కుంటికాలు ఎగేస్తూ ఎదురొచ్చిండు...మంగలి ఎంకటి సాధారణంగా చెడు తెలిసిందంటే ఎవలకో ఒకళ్ళకు చెప్పకుండా ఉండడు. 'ఓసారి సైకిలు మోటర్ మీద పోతున్న దొర కొడుకును చూసి "ఇగో చిందొర టక్కరై సావకుంటె సూడు దొరా!' అని పెద్దదొర ముంగటనే అన్నడట - దొరకట్టే పిచ్చికొడితే ఎడంకాలు విరిగిపోయిందని చెప్పుకుంటారు.

'ఓ సత్తెవ్వ! మీ సారయ్యను పట్టుకుంటే రెండువేల రూపాలిత్తదట గవిరిమెంటు.' అన్నడు కండ్లు పులపాడిసి వెంకటి.

'నీ ఇంట్ల పీనిగెల్ల నీ అక్కురం నోరు పడిపోను. నువ్వెందుకు ఎదురత్తివిరా?' సత్తెమ్మ ఇంక అక్కడుంటె అలాంటి చెడు మాటలినవలసి రాగలదేమోనని గబగబ నడిచింది.

దొరగారిల్లొచ్చింది...ఇదే నాలుగైదేండ్ల కిందయితే ఆ ఇల్లు రాంగనే ఆడోల్ల గుండె వేగంగా కొట్టుకునేది. నక్కి నక్కి గబగబ నడిచేటోల్లు, ఇప్పుడు మాత్రం గొడ్లపెండ, రాళ్ళు రప్పలతోని పాడుబడి పోయింది. ఇంటి పెద్దరువాజమూసున్నది. రేకు తలపుల మీద అక్కిరి బిక్కిరి రాతలు - చిరిగిన కాయిదాలు పడిపోయిన పడారి గోడల లోపలి నుండి బంకుల్ల జాజుతో దించిన తుపాకిబొమ్మ ఏవేవో రాతలు కనిపిస్తున్నాయి. ఆ రాతలన్నిటిలో తన కొడుకు రాసినవేవో తనకు తెలువదు. కాని తనకొడుకు రాసిన రాతలు ఉన్నాయని మాత్రం తెలుసు. పడారి గోడ ఎక్కడ

తెల్లగుంటే అక్కడ గజిబిజిగా, వొంకర టింకరగా, ఎర్రగా, నల్లగా రాతలు...ఎప్పుడో అంటించిన కాయిదాలు...ఆ రాతలు చూస్తున్నప్పుడల్లా తన పెద్దకొడుకు గుండె కనిపిస్తుంది.

మూల మలుపు తిరిగేసరికి స్కూలువేపు నుండి పిల్లల అరుపులు వినిపించాయి. "మల్లపొల్ల గండ్లకేం ముంచుకచ్చిందో? ముత్తెమంత లేని పోరగండ్ల కేం ఎరుకో? రామనేసుని కాడు సల్లారనియ్యరు... ఏదచ్చినా ఆళ్ళకే కావాలె.." అనుకుంటూనే ఆ అరుపుల్లో తన చిన్న కొడుకు గొంతున్నదేమోనని అలకించింది. అన్ని గొంతులు ఒక్కలాగే ఉన్నాయి...ఏమంటున్నారో స్పష్టంగా తెలియడంలేదు.

కోమట్ల ఇంటి ముంగటి కొచ్చేసరికి పిల్లల గుంపు ఎదురయ్యింది. చీమిడి ముక్కుల వాళ్లు, పిర్రల మీద నెక్కర్లు చిరిగిన వాళ్ళు, కొండిజెడల ఆడపిల్లలు - దుమ్మురేగుతుండగా పిడికిలెత్తి గోలగోలగా అరుస్తున్నారు. ఎగురుతున్నారు. పిల్లల మధ్యలో చేతిలో నల్లటి తోలు బ్యాగుతో ముఖమంతా దుమ్ము పేరుకపోయి రాజిరెడ్డి ఆదరబాదరాగా చేతులు విసురుతూ బుడ్డరకాం లాగా ఉన్నాడు.

ఆ లొల్లికి ఇండ్లల్ల నుండి ఆడోల్లు బయటకెల్లి చోద్యం చూస్తున్నారు. చింగులు దగ్గర బెట్టుకొని కోమటి సత్తెయ్య గద్దెమీద నిలుసుండి ఏదో అంటున్నాడు...కొంచెం దూరంగ నిలుసున్న మాదిగ సుక్కమ్మ వచ్చే నవ్వును ఆపుకుంటోంది.ఎదురుంగ వచ్చే మిర్చిబండి ఆగిపోయింది.ఎడ్లు బెదురుతున్నాయి. బండెనుక మేకల మంద ఆగిపోయింది...

ఆ గుంపునుండి వోరకు తొలిగి కోమట్ల గద్దెమీద ముక్కుమీద వేలేసుకొని సత్తెమ్మ నిలుచున్నది...

"పాపం రాజిరెడ్డి పరెషానయితండు - గిదెక్కడి సోద్యమే - సత్తెమ్మ పిల్ల గండ్లకు అర్దని చెప్పరాదే..." గద్దెమీద నుండి కోమటి రాధమ్మ సలహా ఇచ్చింది...

"ఆళ్లు నా మాటింటర ?" అన్నది సత్తెమ్మ.

"రాజిరెడ్డి..." తన కొడుకే చిన్నారి పిడికిలెత్తి అరుస్తున్నాడు.

"డౌన్...డౌన్..." మిగతా పిల్లలు...

ఆ అరుపులకు మిర్చిబండి ఎద్దుకానెత్తేసింది...మేకలు వెనక్కి తిరిగి బోయిన్ని ఖాతరు చేయకుండా పరుగెత్తాయి..పనుల మీదికిపోయిన వాళ్ళు

ఒక్కరొక్కరే పిల్లలు తొవ్వకడ్డంగా ఉండడంతో పోగవుతున్నారు...

"నువు పాటలు గీటలు
పాడ్తివిరో కొత్తోల్ల రాజిరెడ్డి
నువ్వు సారా మావుల
బడితివిరో సాదరోల్ల రాజిరెడ్డి..."

కొంతమంది పిల్లలు ఎగురుతూ పాడుతున్నారు.

రాజిరెడ్డి ముఖమంతా రెచ్చిపోగా ఎవరిని కొట్టాలో తెలియక పిల్లల వెంటబడి తరుముతున్నాడు...రాజిరెడ్డి ఒక పిల్లవాని వెంటబడితె మిగతా పిల్లలు అతనెంట బడుతున్నారు. ఆ పాటలు ఎట్లా ఆపాలో తెలియడంలేదు. ఏమి చెప్పినా వినేటట్లులేరు. అటురుక ఇటురుక, ఒళ్ళంతా చెమట పట్టింది. పిల్లలు దూరదూరంగా పరుగెత్తుతూ మళ్ళీ మూగుతున్నారు. ఒకడు అంగి గుంజుతున్నాడు. మరొకడు లాగు గుంజుతున్నడు. ఒక పిల్ల బ్యాగు గుంజింది.

సత్తెమ్మ సరిగ్గా ఇంకా ముప్పయేండ్లన్నారాని ఆ యువకుడి స్థితికి జాలిపడ్డది. బాలవాక్కు బ్రమ్మవాక్కని పిల్లలు అవద్దం చెప్పరు. వెనువెంటనే కోపం వచ్చింది. "పగోడు గట్ల చేసిండంటే అనుకోవచ్చు. నిన్నమొన్నటి దనుక సంగం సంగం అన్నోడే తనదారి తను సూసుకుంటె- అండ్ల దిగినోల్ల గతేం కావాలె ఇయ్యల్ల సారల దేలినోడు రేపు ఇగో గీడుగీడు సంగం మనుషులని పట్టియ్యచ్చు." అనుకున్నది.

పిల్లల గుంపు,రాజిరెడ్డి మూల మలుపు తిరిగారు...బండి వెళ్లిపోయింది. మేకల మంద వెళ్లిపోయింది...మూగిన వాళ్ళు ఎవలకు దోచినట్టు వాళ్ళు చెప్పుకుంటూ వెళ్లిపోయారు. .. ఇంకా నయం పోల్లగండ్లు తన దుకాణం మీద బల్లేదు." షావుకారికి కొత్త ఆలోచనతోచి దుకానం రెక్కనొకదాన్ని మూశాడు...

ఆ మూల మలుపుమీదనే రాజిరెడ్డి ఇల్లు.. ఆ లొల్లికి రాజిరెడ్డి భార్య పిల్లవాన్నెత్తుకొని బయటకొచ్చింది. రాజిరెడ్డి తల్లి చేతులారుస్తూ నోరంత తెరిచి పిల్లలను తిడుతోంది.

సత్తెమ్మ బజాట్ల కొచ్చి నడుస్తోంది. "నారిగాడు ఓరగంట తనను సూసిండు గని లెక్కన్న చెయ్యలేదు. పోరడు అగ్గేల లేకుంటయి పోతండు. 'తల్లికి బొల్లి తనముంటె పిల్లకు సుక్కతన మత్తదట' అయ్య దిరుగంగ

కొడుకులకేమొచ్చె..తండ్రికి చెప్పాలే..." అనుకుంటూ నడుస్తోంది సత్తెమ్మ...

ఆఖరిల్లు అయ్యగారిది...పడారి గోడకూలి, చెట్లు మొలిసున్నది. తను కాపురాని కొచ్చిన దినాలల్లో తన మొగుడు అయింట్లనే పాలేరుండెటోడు...ఆ ఇల్లు కలకల లాడుతూ ఉండేది...ఎందుకో ఆ కూలిపోయిన ఇల్లు దగ్గరికి రాగానే సత్తెమ్మ నిట్టూరుస్తుంది...ఎప్పటిలాగే బరువుగా నిట్టూర్చి ముందుకు సాగింది...దూరంగ గౌండ్లోల్ల పానాదిల వడ్లగిర్ని సప్పుడిన పడ్తోంది...కొద్దిగా నడిస్తే వాగు ఈత బొచ్చెలచ్చేదాకా వాగుల్నే నడువాలే...చెలిమల కాడ ఆడోల్లు ముచ్చెట్లు బెడుతున్నారు.

ఈదులు దాటి తాళ్లల్ల కొచ్చింది. పొద్దాడు మీదినుంచి గౌండ్ల చిన్నయ్య "ఓ సత్తెక్క మాపటించి ఎటో బిరబిర పోతన్నవ్." అని అడిగిండు పెద్దగా కేకేసి...

"తోట కాడికి పోతన్న తమ్మీ..." అన్నది...

చిలుకలు కిలకిల మంటూ ఆకాశంలో ఎగురుతున్నాయి... ఎక్కడో ఎల్లమ్మ బోరు తాళ్ళల్ల ఎవడో కొండ పాడుగు రాగంతీసి పాడుతున్నాడు...పొద్దు గూకింది..తోటకాడికి చేరుకున్నది సత్తెమ్మ.

పెంటయ్య తోటపక్క పొలం దొయ్యలకు మోటగొట్టి - నూతిల నీళ్ళు ఒడువంగానే మోటిడిసి ఎడ్ల మూతులకు బుట్లు కట్టి మొక్కి చుట్ట అంటించుకొని తాగుతున్నాడు.

"ఇగో పైరగాలి దోల్తంది. దండెడ మోట బార్లల్ల ఇడిసిపెడితె సెదలు బడ్తది.. మలిసి దోనిల బెట్టాన్నానే - " అన్నాడు ఇంకో రైతు అయిలయ్య.

"నీకెందుకురా నేను బెట్టుకుంట గదా!" పెంటయ్య.

"మరైతే ఈసారికి పిటీషన్ ఏపియ్యమని అకీలుకు చెప్పేటందుకు మనిషిని తోల్దాం " అయిలయ్య...

"ఎవలకు పుర్సతున్నది - ఎవలదోల్దాం?" పెంటయ్య.

"ఆగో అదినత్తంది..." అయిలయ్య సత్తెమ్మను చూసి పోబోయాడు.

"ఓర్నీ నువ్వు మా సత్తెమ్మకే భయపడితే సంగంల బనికిరావు సుమా!' ' పెంటయ్యచిన్నగా నవ్వుతూ.

సత్తెమ్మ కాలిమట్టెల చప్పుడును బట్టి కోపంగా ఉన్నట్టు గ్రహించాడు.

"నాకు ఆడోల్ల సూత్తె భయం..." గుసగుసగా అయిలయ్య...

"మరదలు నిన్ను బెదురగొట్టిందిరోరే!" పెంటయ్య పెద్దగా.

"ఇంక పొద్దు గూకలేదా! ముచ్చటుంటె ఇల్లు పెండ్లాం పిల్లలు యాదొచ్చేరా! పొద్దున రాంగ చెప్పిన ఇంట్ల కారంలేదని ఇగత్తవ్ అగత్తవని సూసి సూసి సత్తి - మారేనయ్య నానుంచి కాదు." అనుకుంటనే మిరుపతోట్లకు దిగి మిరుపకాయలు బరుకసాగింది.

"గిప్పుడు ఇల్లుకు పిల్లలకేమచ్చింది?" పెంటయ్య చుట్ట కొరుక్కు ఉమ్మిరాస్తూ.

"ఏమత్తది ఏమిరాదు...పెద్దోడు దేశాలుబట్టి పోయిండు. సిన్నోడు పొల్లగండ్ల కుప్పేసి రాజిరెడ్డిని ఆటలు పట్టంచుకుంట ఊరేగుతండు. వాడు రేపో మాపో చెంగో చిల్లంటడు. కమినిట్ల ఇల్లని ఉన్నొక్కపోరిని ఎవడు సేసుకోడు...నీకేంది? ఎవలెక్కడపోయిన సంగముంటెసాలు..." సత్తెమ్మ కోపంగా అందామనుకున్న మాటలు దుఃఖంలోకి దిగాయి.

"జెర తాలు-తాలవమ్మా...పిస్సదానా పైరగాలి బెడ్తంది... గాలి బెట్టిన దిక్కు చెట్లంగుతయి...ఓ ఆకు నేనూగ పొమ్మంటే కలుస్తాదే మంచయినా చెడ్డయినా అందరితోని మనం ...నీఒక్కదానికేనా కష్టాలు..." పెంటయ్య.

భార్యభర్తల మాటలు అట్ల నడువడం చూసి అయిలయ్య "గొడ్లత్తయి ఇంటికాడెవలు లేరు." జారుకోబోయాడు.

"అయిలయ్యా! ఇయ్యాల్ల జెరంత కూసుందాం అట్ల వస్తవా?" పెంటయ్య...

"ఆఁ...ఆఁ" అనుకుంటనే అయిలయ్యనాలుగడుగులేశాడు.

"ఇగో జెరంత గీ ఎడ్లను గొట్టుకపోయి మట్లకుబెట్టు.." పెంటయ్య.

అయిలయ్య తిరుగొచ్చి దండెడ దోనిలబెట్టి ఎడ్లను అదిలించుకపోయాడు.

పెంటయ్య సత్తెమ్మ దగ్గరికి వెళ్ళి తను మిరుపకాయలు తెంపసాగాడు. కాసేపు గొణుగుతూ, కాసేపు కొప్పడుతూ మొత్తానికి తను చూసిన సంగతి పెంటయ్యకు చెప్పింది.

"ఎవలిడిసినా పిల్లగండ్లు వొదిలేటట్టు లేరు... గోసబుచ్చుకుంటండ్లు..ఊళ్ళె గన్పిత్తేసాలు ఎంట బడుతండ్లు..." పెంటయ్య.

ఎవరి ఆలోచనలు వాళ్ళు చేస్తూ చీకటిపడ్డ తర్వాత ఇద్దరు ఊరికేసి నడిచారు.అయ్యగారిల్లు రాంగనే పెంటయ్య టక్కున ఆగిపోయి "రామేశ్వర్రావు మతికున్నాడే...? " అని అడిగాడు...

"నాకు దినాం ఈ తొవ్వంట రాంగ యాదొస్తడు..." అన్నది సత్తెమ్మ .

"పాత కమినిట్లల్ల పనిచేసిండు...మాసిన్నతనంల జేల్లకుబోయిండు...

నాకు నాలుగచ్చరం ముక్కలు నేర్పింది గయినే...కొడుకులు పట్నంలున్నరట - అయినె ఆరేండ్లకింద పోయిండట..." పెంటయ్య...

"మా చెప్పినవ్..." సత్తెమ్మ...

సత్తెమ్మ ముందు పెంటయ్య వెనుక నడుస్తున్నారు...

మిరుపతోటలు రెండవసారి ఏరడం మొదలుపెట్టారు...పెంటయ్య తోట మొదట ఏరడం పూర్తయ్యింది. ఇండ్లముంగట ఎటుచూసినా ఎర్రగా మిరుప పండ్ల రాసులే...ఊరు ఊరంతా లెక్కల్ల మునిగిపోయింది.

చింతికింద నర్సయ్య బీట్లెకుపోయి ధర కనుక్కవచ్చాడు.

ఉదయం ఇంకా పదిగంటలు కానేలేదు. పెంటయ్య, సత్తెమ్మ మిరుపపండ్లను వాకిట్లో కట్టలుగా పోస్తున్నాడు. సత్తెమ్మ వచ్చే పైకంమీద కలలు కంటోంది. మిరుపకాయలు అమ్మి ఏమేమి కొనాలోనని ఆలోచిస్తోంది.

చింతికింది నర్సయ్య గడంచవాల్చుకొని కూర్చుండి. "బావా ధర మాంచి జోరుమీదున్నది. ఒకటో నంబరు కాయకు పల్లకు వెయ్యి పలుకుతుంది...ఇయ్యేడు ఏ మెల్లినట్టులేదు కాయ మూడు పానుకలయ్యింది?'

"ఏడిది మూడో పొనుక నిండనే లేదు...ఇంకో రెండు పానుకలెల్లుతది కావచ్చు - ఇయ్యేడు కర్సులు గిట్టుడే కట్టం..ఏపాటి బండ్లచ్చినయ్ బీట్లెకు?' పెంటయ్య...

"ఎంతోచ్చిన కొద్దిలనే - పర్కాల, గరిమిండ్ల పెల్లినుంచి పదిహేను లారీలచ్చినయ్ - ఎక్కడ ఇంక పురాగ సరుకు చేతికిరాలే."

"నాతోటే ఎనకకయ్యిందనుకున్న.."

"ఇయ్యేడు అసలులేక అందరియి ఎనుకనే అయినై - పంట అంతంత మాత్రమే - ముడుతరోగం, కొరుకుడురోగం ఇసురకపోయినదనుకో - మందులు కొట్టి కొట్టి సత్తిమి."

"ఏమో మనం గొంటబోయేటాల్లకు సవ్వన ధర దించుతరేమో అడ్తీదార్లు...' ' పెంటయ్య లేచివచ్చి గడంచలో నర్సయ్యపక్క కూర్చుంటూ.

నర్సయ్య బీడికట్టతీసి తనోటి ముట్టిచ్చి పెంటయ్య కొకటి ఇచ్చిండు.

"ఎంత దిగినా నూరో ఇన్నూరో దిగుద్ది - ఆడికి మంచి పడుతలే కదా!'

"ఏట గట్లనే అనుకుంటున్నం - గుర్రం కడపుల గుడ్డు - ఎరువుల బత్తాలియ్యంగ, మందులమ్మంగ ఈ జిల్లల ఎన్నెకరాలు తోటలు బెట్టిండ్లో అంచన కడుతరు సేట్లు. మనం తోటలు ఏరడం మొదలుబెట్టి ఒకటి

అరబండ్లు రాంగనే సవ్వన ధర బెంచుతరు. ఇగ అట్ల రైతులు ఏగిరపడి ఉన్నది లేంది ఊడ్చుకపోంగనే సవ్వన మూన్నూర్లు చేస్తరు...మనం ఇన్ని నీల్లు జల్లి అండాలు గట్టుకపోతమా? కిరాయులు బెట్టుకొని వత్తిమా? మల్ల ఎనకకు కొంటబోమని ధీమా! గొడగొడ ఏడ్చుకుంట ఆళ్ళన్నంత ధరకు ఏసత్తం..."

"ఊరూర సంగాలుబెట్టి ఊళ్ళె ఆళ్ళ ఆటలు సాగకుంటజేత్తిమి. మరి అందర మొక్కటైతే ఏదన్న చెయ్యలేమా?"

"ఎందుకు చెయ్యలేము...అన్ని సంఘాలు కూడబలుక్కొని గిట్టుబాటు ధరల గురించి కొట్లాడాలె..."

ఇట్లా కాసేపు మాట్లాడుకున్నారు.

"ముండ బొడ్డికి దండంబెడితె నాతీరు గుండుమని దీవెన బెట్టిందట - మీబావ కన్నీ అనుమానాలే - ఏర్గబోను ఏడుగునాత్తాలు జేత్తడు. గీనెలో నేందన్నా బుజారంనాడు కాయలు కొండబోదాం." అన్నది సత్తెమ్మ - మల్ల కొట్లాట గిట్లాట అంటండు - కాయలీడబెట్టి తిరుగుతడే మొననుకొని.

"ఔ బావా! రాజిరెడ్డి సంగతేమన్న తెల్సిందా. బాల సంఘపోల్లు ఇజ్జత్ తీత్తండ్లు గదా! ఏడాదాయె మనకు దూరమయ్యి ఇంకోడైతే ఊకుండురా! పంచాతుబెట్టి మీకు మాకు రాం రాం అని చెప్పకపోదురా! ఎంతైనా సదువుకున్నోడు సదువు కున్నోడే...కిందబడ్డా బంచోతే మీదబడ్డా బంచోతే.' నర్సయ్య గుసగుసగా అన్నాడు.

"మనకు చెరువు దెచ్చేదనుక చూద్దాం." పెంటయ్య...

'బాగున్నది పని వరుస...సంగపెద్దవు నువ్వే గిట్లంటెట్ల? దొంగలుబడ్డ అర్నేల్లకు మనం కండ్లు తెరిత్తెట్ల...చెరువు ఎంత తెత్తడో ఎవలకెరుక - ఇగో గిట్ల ఇడిసిపెడితె ఒక్కొక్కడు గట్లనే ఎల్లిపోయి సంగంపేరు చెప్పుకొని దందాలు చేత్తరు. పబ్లిక్కేమొ ఎవడు మనోడో ఎవడు మందోడో తెలియదు. అయింక మనం సిక్కుల్ల బడ్తం. ఇగో రాజిరెడ్డికి పెద్ద పెద్దోల్లతోనే సోపతి - మనదెంత కోన్‌కిస్కేగాళ్లం." కండ్లు వులపాడిసి నర్సయ్య అన్నాడు.

"అంటే..."

"కోప్పడకు బావా! పార్టోల్లు రాజిరెడ్డికి ముందుగాలెరుగ - మనకు ఎనుక - మనకన్న రాజిరెడ్డికే ఎక్కువ..."

"అయితే..." పెంటయ్య నోరుతెరిచి.

"ఏమో లోపటి చిక్కులు నాకే మెరుక - సంకలేవడితే ఖర్జం కండ్ల బడ్తది - ఎటన్నా తిప్పలే - నలుగురిలోని నారాయణ ఊళ్లోల్లు మాత్రం - రాజిరెడ్డిని ఎందకంట నిలదీత్తలేరని పిసపిస లాడుతండ్లు..." నర్సయ్య లేచి వెళ్లిపోబోతూ...

"నా మనుసుల మాట చెప్పిన...నాకన్న నీకు ఎక్కువతెలుసు - విచారం చెయ్యి.' అని చెప్పిపోయాడు.

పెంటయ్య ఆలోచనలో పడ్డాడు...ఎవరో ఒకరు ఇలాంటివి చెప్పుతూనే ఉన్నారు... నిజానికి ఈ మాటలన్నీ పార్టీకి వీలైనప్పుడల్లా తెలుపుతూనే ఉన్నాడు. పని తీరకనో మరెందు చేతనో వాళ్ళు తేల్చి చెప్పడం లేదు...నర్సయ్య అన్నట్లుగా రాజిరెడ్డి మీద పార్టీ వాళ్ళకు ఏమన్న ప్రత్యేక శ్రద్ధ ఉన్నదా? మారే వాళ్ళకు ఏ ఒక్కడు ముఖ్యంకాదు...అట్లెందుకైతది...ఎద్దెగురంగనే గంటెగురుతదా?" పెంటయ్య ఆలోచనలు పరిపరివిధాల పోయినయ్...'మారే వాళ్ళు అట్లా చేయరు' అనుకొని సమాధాన పడ్డాడు.

★ ★ ★

సారామాములా మిత్రులు సాయిరెడ్డి, కమలాకర్, రాజిరెడ్డి బస్సుదిగి బార్ అండ్ రెస్టారెంట్ల సంగతి కులాసాగా మాట్లాడుకుంటూ వస్తున్నారు... ఆ ఇద్దరు కూడా పాతకాలంలో పోరాటంలో తిరిగిన వాళ్ళే...సాయిరెడ్డిది కరీంనగర్ జిల్లా...ఒకప్పుడు ఆయన పేరు చెప్పితే దొరలకు గుండె లాగేటియి...దళంల పొమ్మన్నరని, తను చెప్పింది వినలేదని, బయటకు చెప్పతడు.. లోపల మిత్రులతో మాత్రం "నిన్న మొన్నటి బచ్చెగాళ్ళకు జిల్లా కమిటీలో స్థానమిచ్చిండ్లు...తనను మాత్రం ఆర్గనైజర్ స్థాయిలనే ఉండుమన్నరు." అని గుసగుసగా చెప్పుతడు...అసలు కారణం మాత్రము - ఒకటిరెండు ఎన్‌కౌంటర్లు జరిగి ప్రాణంమీద తీపి పెరిగి వచ్చేసిండు...ఎంత హీరోయిక్‌గా పోరాటం పాల్గొన్నడో అంతే హీరోయిక్‌గా పాతకాలపు సారా కాంట్రాక్టర్లను కాదని మామూలా బట్టిండు. మాజీలనందర్ని కుప్పేసుకున్నడు. తను పార్టీమీద పెట్టిన విమర్శకు మద్దతుండాలి గదా...ఇంకోటి ఏది చేసినా ఈ మాజీలే చేయగలరని నమ్మిక.

కమలాకర్‌కు సాయుధ పోరాటం మీద నమ్మకం పోయింది. ఆయనకు బోలెడన్ని ఆలోచనలున్నాయి. జరిగే పోరాటం ఇట్లకాదని గంటల తరబడి చెప్పగలడు. కాని నువ్వేం చేయగలవో? చెప్పమంటే మాత్రం నక్కిల్లు దగ్గర

పడుతాయి. రాజకీయంగానే విభేదాలున్నాయని బాహాటంగానే చెప్పుక తిరుగుతున్నాడు... ఎట్లాగైన ఒక లక్ష పోగేసి - మిగతా పార్టనర్సును కలుపుకొని తన అభిప్రాయాల కనుగుణంగా మాంచి విప్లవ సినిమా తీయాలని, తద్వారా రచయితగా కూడా పరిచయం కావాలని పెద్ద ఆలోచనే ఉన్నది.

మరింక రాజిరెడ్డి ఇంకా అలాంటి పెద్దపెద్ద ఆలోచనలేం లేకున్న - కేసుల నుండి బయటపడి మొత్తానికి భద్ర జీవితం గడుపాలని ఉన్నది... అతను కొత్తగా వ్యాపారంలోకి వచ్చినవాడు...డబ్బులు చేతిలో కొస్తే ఏమేమి చేయగలడో అతనింకా ఆలోచించలేదు...

ముగ్గురు కులాసాగా కబుర్లు చెప్పుకుంటూ నడుస్తున్నారు. పొద్దు గూకడానికి సిద్ధంగా ఉన్నది...అసలు వాళ్ళిద్దర్ని ఊళ్లెకు తీసుకరావడం రాజిరెడ్డికి ఇష్టం లేదు...తాళ్లకింది నుండి నడుస్తూ ఊరు దగ్గెర పడుతున్న కొద్ది రాజిరెడ్డి గుండె వేగంగా కొట్టుకోసాగింది...స్కూలు దగ్గరికి వచ్చేసరికి బుగులు బుగులుగానే ఉన్నది. మామూలుగానైతే ఈపాటికి పిల్లలు స్కూలు ముందట ఆడుకుంట ఉండేటోల్లు - లేరంటే గండం గడిచినట్లు.

"ఇయ్యేడు ఎంత లేదన్న లక్షరూపాయలుంటయి." సాయిరెడ్డి ముక్కుల నుండి సిగరెట్టు పొగ వొదులుతూ - ఎడంచేతిలో గోల్డుప్లేకు సిగరెట్టు పెట్టె టకటక లాడిస్తూ...

అంతకన్న ఎక్కువే ఉండగలదని కమలాకర్‌కు తెలుసు...అయినా "ఇంకా మాములా పీరియడ్ పూర్తికాందే లెక్కలు పెట్టడం ఏమంత మంచిది కాదు" అన్నాడు... వంగి బూట్లమీద దుమ్ము తుడుచుకుంటూ... "జీలు తెచ్చుకుంటె - బావుండేది " అన్నాడు...

రాజిరెడ్డి లాభాల గురించి ఆలోచించడం లేదు. పిల్లల గురించే సందులు గొందులు చూస్తున్నాడు.

"నువ్వేమంటవ్..." సాయిరెడ్డి రాజిరెడ్డినడిగాడు.

"ఆఁ వాళ్ళతోనేంది?... " అన్నాడు పరధ్యానంగా.

"మనోనికి పార్టోల్ల పిరికి పోనట్టున్నది..." ఇద్దరు గట్టిగా నవ్వుతూ అన్నారు.

"మాటల్ల డెమొక్రటిక్ సెంట్రలిజం అంటారు. చేతల్ల మాత్రం మీదికెళ్ళి రుద్దుడే...." కమలాకర్ పార్టీ విషయం రాగానే విమర్శ మొదలేశాడు...

"వాళ్ళంటే బాగానే ఉండు...లెనిన్, మావో అన్నరని చెప్తరు గదా..." సాయిరెడ్డి.

రాజిరెడ్డికి ఈ సంభాషణ నచ్చలేదు..."ఇగో మనకెందుకు మనకు సాతగాక వచ్చినం...చేసేటోల్ల మీద దుమ్మెత్తిపొయ్యటం, దేనికి? అన్నాడు మెల్లగా...

"అంటే పార్టీ అంటె మాకునమ్మకం లేదనా? పార్టీ ప్రజలకోసం పనిచేస్తున్నప్పుడు మంచి చెడ్డలు విచారం చెయ్యడానికి అందరికి హక్కున్నది' కమలాకర్...

ఇంతలోనే ఊరొచ్చింది. మూల మలపు దగ్గర ఎవడో కాల్లదాకా లొడ లొడ అంగీ వేసుకున్న బోడగుండు పోరడు ఎక్కిరిచ్చి ఉరికిండు. మిత్రులిద్దరు అది చూశారు.

"బచ్చేగాడు వెక్కిరిస్తండేంది?" సాయిరెడ్డి.

"తీట పోరగండ్లు..." అన్నాడు. రాజిరెడ్డి."

కమలాకర్ గోడలమీది రాతలు చదువుతూ నడుస్తున్నాడు. "సాయుధ పోరాటమే ఏకైక మార్గం", తుపాకి గొట్టం ద్వారానే రాజ్యాధికారం వస్తుంది.' దున్నే వానికే భూమి" రష్యన్ సోషల్ సామ్రాజ్యవాదం నశించాలి." అని చదివి "అబ్బ మీఒక్క ఊళ్ళె రైతులకు కావాల్సిన స్లోగన్ చూసిన...అవ్వన్ని రైతులకు తెలుస్తయా?"

"మనోడికి తుపాకంటేనే గుండెదడ.." అన్నాడు సాయిరెడ్డి నవ్వుతూ...

మరోచోట పెద్దగా వంకర టింకరగా రాసిన బొగ్గురాతలు "రాజిరెడ్డి డౌన్... డౌన్..." కమలాకర్ పెద్దగా చదవి. "అయితే నీమీద కూడ దాడి మొదలయ్యిందన్నమాట." రాజిరెడ్డి! మన మీద కరపత్రం తీస్తరటగద...' అన్నాడు...

"అవార పోరగండ్లు" సంజాయిషీగా ఏదో చెప్పబోయాడు రాజిరెడ్డి. శాయిరెడ్డి కరపత్రం సంగతి విని మాట్లాడలేదు...

ఇంతలోనే రాజిరెడ్డి ఇల్లొచ్చింది. . రేకుపాటకులు తెరిచున్నాయి...లోపల గోడల మీద ఎక్కడా సందులేకుండ అల్లిబిల్లి రాతలు, 'రాజిరెడ్డి దొంగ, రాజిరెడ్డి లంగ' ఒరే సంగాన్ని పైసల కమ్ముకోకు ఇట్లు "బాలసంఘం". ఇంట్లాంటివే చాలా రాతలున్నాయి. రాజిరెడ్డి ముఖం తెల్లగా పాలిపోయిది...

నవ్వు తెచ్చిపెట్టుకుంటూ..."కూర్చోండి" రెండు ఆరాము కుర్చీలు

తెచ్చేశాడు...ఆ రాతలు చూచేసరికి కమలాకర్‌కు, శాయిరెడ్డికి మతిపోయింది...

ఇల్లు నిశ్శబ్దంగా ఉంది. ఏదో జరిగిందని రాజిరెడ్డి ఊహించాడు. "అమ్మా" అనుకుంటూ లోపలికి పోయాడు. లోపలభార్య పిల్లవాన్ని పడుకోబెడుతుంది. ఆమె కండ్లు ఉబ్బి ఉన్నాయి...

"ఇగో మా దోస్తులొచ్చిండ్లు... అమ్మేది..." అన్నాడు రాజిరెడ్డి సాధ్యమైనంత మృదువుగా...

"ఏందెచ్చిండ్లు మీ దోస్తులు...నీకేంది మారాజువు? ఊళ్లె వాల్లను తప్పించుకోను ఏడికన్న బోతవు. ఊరిపోరగండ్లంతా ఇంటిమీదికొచ్చి ఎంత లొల్లి చేసిండ్లు?" సుగుణకు దుఃఖం ముంచుకొచ్చింది.

"పొల్లగండ్ల ఏం చేసేటట్టు లేదు..." రాజిరెడ్డి గొణిగిండు.

"మరింక నీ ఇష్టం...నన్ను మా అమ్మ వాల్లింటికాడ వొదిలిపెట్టు మీ అమ్మ తోట కాడుంటది. నేను ఇంట్ల ఒక్కదాన్ని బయటికి కాలుబెట్టక నెలరోజులయ్యింది. ఊళ్లె ఎవలు మాట్లాడ్తలేరు..." ఇంకా బెక్కుతూనే...

"సరె సరె! కానియ్యి. ఏదో ఒకటి చేద్దాం. బయట మా సారా మామూలా వాళ్లున్నరు."

"ఉంటేంది. ఉండనియ్యి. ఊళ్లె ఉప్పుకు గొరకాకుంటయ్యింది. బయట పరువు గావాల్నా - అదే ముందుగనే ఈ బద్దుంటే బావుండు గదా!నిన్నెవలు సంగమో సంగమని తిరుగుమన్నరు? తిరిగినోనివి మధ్యలో ఎవలు ఎల్లిపొమ్మన్నరు. సాకల్దానికి కూడ అలుసైపోయింది. "మమ్ములందర్ని దంగల్ల దించి తను దొంగల్ల కలిసిండు" అని ముఖం మీదనే అనబట్టె సుగుణ గట్టిగానే అన్నది.

"జెర మెల్లగ మాట్లాడవే" రాజిరెడ్డి పండ్లు బిగపట్టి అన్నాడు.

"ఏంది మెల్లగ మాట్లాడేది...నీ పరువు గోడల మీద కన్పడ్తలేదా?"

రాజిరెడ్డికి అట్ల కోపమొచ్చింది. జాడిచ్చి సుగుణ చెంపమీద కొట్టాడు..

సుగుణ నిశ్చేష్టురాలయ్యింది...ఆఖరుకు అన్ని కబుర్లు చెప్పి తన భర్త ఇంతకు దిగజారగలడని నమ్మలేకపోతోంది...ఆడోల్లు హక్కులు, పోరాటం అని చెప్పిన భర్త తనను కొట్టిండు...

"కమ్యూనిస్టులు భార్యను కొట్టిండ్లుగదా! పెండ్లాన్ని గన్క కొట్టే తన్నే ఆఖరుకు మెడలు పిసికో నోరు మూయించుతరు. అంతలావు

రోషమున్నోనివైతే మంది నోరు మూయించు - నీ దోస్తులనే అడుగుత పా - గింత మాటకు కొట్టుమంటరేమొ?" సుగుణ ఏడుస్తూ బయటకు రాబోయింది. ఆగడబిడకు పిల్లవాడు లేచి ఏడ్వసాగిండు.

రాజిరెడ్డికి నిజంగానే మతిపోయిది. ఏం చేయాలో తోచలేదు. ఆదర బాదరగా బయటకొచ్చాడు...కుర్చీలు ఖాళీగా ఉన్నాయి. అప్పటికే మిత్రులిద్దరు పరిస్థితి బాగాలేదని తిరుగు ప్రయాణమయ్యారు.

రాజిరెడ్డికి చాతకాని కోపం హెచ్చింది. కాళ్ళు బాదుతూ లోపలికురికి సుగుణను జడపట్టి దబడ దిబడ బాదిండు. సుగుణ ఎదురు తిరిగింది. రాజిరెడ్డిని బయటకు గెంటి తలుపు పెట్టుకున్నది.

కోపంతో పండ్లు కొరుకుతూ బయటకొచ్చాడు. అప్పటికే వీధి దీపాలు వెలిగినయ్.పెద్ద పెద్ద అంగలేస్తూ బజాట్లో నడుస్తున్నాడు...చేలదగ్గరి నుండి, తోటల దగ్గరినుండి వచ్చే జనం, పోయే జనం ఓరకంట రాజిరెడ్డిని గమనిస్తూ పోతున్నారు.....

"తొండ బిర్రు ఎనుగులదాకా" ఎవడోనెత్తి మీదిమొక్కజొన్న కర్రలమోపు కింది నుండి తల ఈతల బెట్టి అన్నాడు.

"ఔ(న్రా ......తొండ బిర్రు ఎనుగులదాకనే- మీఅందరికి కండ్లు నెత్తి కెక్కినయ్. మన్నుదిన్న మంజేరు గున్నలోలే పడుంటే బాంచేన్ బాంచెనని తన్నినా గుద్దినా పడుండే మిమ్ములందరిని కుప్పేసి సంఘం బెట్టి - కూలీలు పెంచిపిచ్చింది- తకురారు భూములిప్పించింది నాతప్పే...... పోలీసులు ఊరిమీద పడి తన్నుతాంటే చెట్లు పుట్టలు బట్టి ఉరికిండ్లు - గప్పుడు నేనన్ననా? పరంపోగులు దున్నిచ్చింది బోయింది- ఇప్పటికి కేసుల చుట్టూ పుచ్చిన కుక్కతీర్గ తిర్గి సత్తన్న - ఇండ్లల్ల కూకుండి పోరగండ్లను నాయింటిమీదికి ఉసిగొల్పి చోద్యం చూస్తండ్లు - ఎంత దాక చేస్తరో నేనుచూస్త..... " రాజిరెడ్డి మాటకుమాట పొంతన లేకుండ వదురుతూ బస్సు స్టేజి దగ్గరకు నడిచాడు.

రాజిరెడ్డి స్టేజి దగ్గరకు చేరుకోవడం, బస్సురావడం ఒక్కసారే జరిగింది..... ఇద్దరు మిత్రులు బస్సెక్కి "బాధపడకు రాజన్నా..... మల్లెప్పుడన్న వస్తం......" అన్నాడు సాయిరెడ్డి ....

ఇప్పుడు ఇద్దరిని తీసుకచ్చి కూడ చేసేదేమి లేదు. రాజిరెడ్డి చప్పుడు చేయలేదు. బస్సెక్కి తను వాళ్ళ తోపాటు పోదామా అనుకున్నాడు. .....

ఎందుకో పోబుద్ది కాలేదు. ...

బస్సు కదిలింది.... రాజిరెడ్డి ఒక్కడే మిగిలాడు. .... మనుసింకా కుతకుత ఉడుకుతూనే వుంది. ఏడాది నుండి మసిలి మసిలి మరింక ముసుగు లో గుద్దులాటలుండొద్దు -ఎక్కడో ఒక దగ్గర గండి కొట్టాలి ..... ఈ సూటిపోటి మాట లేంది? ఈకోర చూపులు ఒద్దు .... ఊళ్ళె వుండు మంటరోలేదో తేల్చుకోవాలే-జిట్టెడు లేని పోల్లగండ్లు ఎంట బడుడేంది? నేను లేకుంట జూసి ఇంటిమీద దాడి చేసుడేంది? ఈ బాలసంఘం బెట్టింది తను....తన మీదికే పోరగండ్లు ఉల్టాదిరిగిండ్లు . ఆటుబోతే అమీనుగాడు వాడెరికేనా వీడెరికేనా అని అడుగుతడు. మూడుకేసులు అట్లనే వున్నయి. పోని పార్టికేమన్నా ద్రోహం చేసిపోతిమా? -గాతనైనంత జేసినా...మరింకా చాతకాదంటే వినరే..... ఏదో ఒకటి చెయ్యాలెగన్క సారా బిజినెస్‌ల దిగిన ...రాజిరెడ్డి తనలో తానే తర్కించుకుంటూ నడుస్తున్నాడు.

పందిల్ల కింద , గుడిసెల చూర్ల కింద కూర్చున్న జనం ఏదో చెప్పుకుంటున్నారు. ఆమాటలేమిటో స్పష్టంగావిన్పించడం లేదు. కానితన గురించే చెప్పుకుంటున్నారని అనుకున్నాడు."వీళ్ళకేం తెలుసు మార్క్సిజం-ఇయ్యాల్ల అందరు మొనగాల్లే అయ్యిండ్లు-రాజిరెడ్డి దొంగయ్యిండు. రాజిరెడ్డి త్యాగాలు పోయినయ్-రాజిరెడ్డి తిన్న తన్నులు బోయినయ్...... జనం స్వార్థపరులు.... వాళ్ళ భూముల కోసం రాత్రనక పగలనక తిరిగింది పోయింది.....

జనం సంగతట్లా వుంచితే నాయకులో ....పిల్లలను పిలిచి రాజిరెడ్డి మనోడనని కోప్పడవద్దా -ఇంతకు హెళ్లు ఏమనుకుంటున్నారు? తను శత్రువు ననుకొంటండ్లా? మిత్రుడనా? ఇయ్యాల్ల అటోయిటో తేల్చుకోవల్సిందే..... అంతవరదాకా గమ్యం లేకుండ నడుస్తున్న రాజిరెడ్డి ఆ ఆలోచన కలుగగానే పెంటయ్య ఇంటికేసి నడిచాడు....

వాకిట్లో నిలబడి "పెంటయ్యా..... పెంటయ్యా...." అని గట్టిగా పిలిచాడు.

బువ్వ తింటున్న పెంటయ్య ఎంగిలిచేతితోనే లేచి వచ్చిండు.వాకిట్లో వీధి లైటు వెలుతురులో పరెషాన్లో ఉన్న రాజిరెడ్డి ముఖం చూసి "రా లోపలికి రా..."అన్నాడు పెంటయ్య.

"వచ్చేదేంది....గని ఇగో పెంటయ్య మీకునాకు రాంరాం మంచో చెడ్డో ...."రాజిరెడ్డి ఆదర బాదరగా ఏదో చెప్పబోయాడు.

"ఏందా గావర...... జెరలోపటికచ్చి మాట్లాడు-" పెంటయ్య చెయ్యి కడుక్కొచ్చుకొని....

"లక్ష మాటలేంది.మనూరు బాగుపడాలని నాసాతనైనంత చేసిన. నాకిప్పుడు సాతనైతలేదు. నాదారి నేను చూసుకున్న " రాజిరెడ్డి పందిరి కిందకొచ్చి .

సత్తెమ్మ,పిల్లలు వచ్చారు .పిల్లవాడు తల్లిచాటున నిలబడి గుడ్లు మిటకరిచ్చి చూస్తున్నాడు.

"ఊరు బాగుపడ్డదా? ఇయ్యాల్ల మల్ల నోటీనులొచ్చినయ్... పరంపోగులు,కారాజ్ కిత్తాలు దొరపట్టనట... ఆళ్లు వరంగల్లునుండి బిస తిప్పుతండ్లు...మీకు తెలువనిదే మున్నది?... పోలీసోల్లు పొద్దందాక వచ్చి పానేబట్టిరి"... దీర్ఘంగా నిట్టూర్చి "రోట్లె తలబెట్టి రోకటిపోట్లకు భయపడతామా- తమరిని కాదన్నదెవలు?" అన్నాడు పెంటయ్య.

ఇగో రాజకీయాలు నాకు నేర్పకుండ్లి నేను -గిసొంటి సంగాలు లక్షాతొంబయి చూసిన...."

"గిప్పుడు గంత పెద్ద మాటలెందుకు"?

"ఔనయ్యా!మీకేంది అంత మంచిగనే వున్నరు...పొల్లగాండ్ల ఉసిగొల్పి సోద్యం చూస్తున్నరు."

"వాళ్ళకునేర్పింది తమరేకదా?"

"ఏం నేర్పిన?" రాజిరెడ్డి రోషంగా అన్నాడు.

"ఏంనేర్పిండ్లా?" పురుగు బుట్ట తిని పుట్టలుండే పోరగండ్ల కుప్పేసి పదాలు నేర్పితిరి- మా పెద్దోడు చేతికందకుంటబాయే- అందరు ఉస్కో అంటే ఉస్కో అని మీరు సల్లగ జారుకుంటిరి.... మేం మీయింటిమీది కొచ్చి అడిగినమా?"సత్తెమ్మ.

"నువ్వూకోరాదే.....సందుదొర్కుతేసాలు.... మనపెద్దోడు తనకేది మంచో అదే సూసుకున్నడు"పెంటయ్య.

"అదిగాదు నేను వర్గ శత్రువునా?"రాజిరెడ్డి సూటిగాఅడిగిండు.

పెంటయ్య తల వాల్చుకున్నడు......

"చెప్పుపెంటయ్య చెప్పు- ఏదో తేల్చిచెప్పు- ఇయ్యాల్ల మా యింటిమీదికొచ్చి గోడలన్నీ రాసిపోయిండ్లు."

"నాకు గంత పెద్దమాటలెరికలే- అంతకుముందు దొరలు

సెల్లిచ్చుకున్నరు. భూములు జాగలు గుంజుకున్నరు. ఇష్టా రాజ్యం చేసిండ్లు- కడుపుల సొద ఆగనోడు మర్లబడ్డడు. ఒంటిగాని సేత ఇంటికి రాదని దొరలు ఆసొంటోన్ని తన్నిండ్లు గుద్దిండ్లు- ఆకరుకు సంపి బొంద బెట్టిండ్లు. అన్ని ఊళ్ళల్ల కలసి పోయినట్టుగానే మనూల్లె తన్నులు గుద్దులు తిన్నోల్లు కల్సిపోయిండ్లు .... మీరు మమ్ముల నిరుటి దనుక నడిపిచ్చిండ్లు. దొరలు వరంగల్ పారిపోయి సందుదొరికితే మల్ల ఊల్లెకచ్చి రాజ్జమేలుదామని కలలు కంటండ్లు .... కేసులు ఊళ్ళోల్లమీద నడుత్తనే ఉన్నయి. మమ్ముల నడిపించవల్సినోల్లు మీరు పక్కకు జరిగిండ్లు- అదిమంచో చెడో? నష్టమేందో కష్టమేందోమాకన్న మీకే ఎక్కువ తెలువాలే- సరే తమరు నట్టం జరుగలేదంటడ్లు - సంగమున్నది. సంగాన్ని బెట్టింది మీరు -సంగాన్ని కుప్పజేసి చెప్పుండ్లి-"

"నేనుబెట్టిన సంగమే నన్ను విచారణ చేస్తదన్నమాట"

"ఎవరికైన గంతేనని తమరే చెప్పితిరి గదా! మనండ్ల మనం......"

"గీనీతి మాటలు నాకు నీకన్న ఎక్కువే తెలుసు. అందరి సంగతి నాకెరికే. నేను సంగమే కాదు పార్టి అంటే ఏమిటో ఎరుగుదును ."రాజిరెడ్డి వెనుకకు తిరిగి సరసరా వెళ్ళి పోయాడు.....

పెంటయ్య రాజిరెడ్డి మాటల గురించి ఆలోచిస్తూ నిలుచుండి పోయాడు......సత్తెమ్మకు కోపం వచ్చింది...

"నేనే మాదండి మొగోన్నని ఎగురుతండు. అట్ల బెల్లం గొట్టిన రాయోలె నాన్సుకుంట నిలుసుంటవేంది-కరాఖండిగచెప్పద్దా?"అన్నది....

"ఏగిరిపడ్తె అయితాదే... మనం ఏగిరిపడి ఏగిరిపడేగిరిపడే గీడ కచ్చినం..విచారం చేయాలే-అయినా రాజిరెడ్డి బయటుండి ఏదన్నా మాట్లాడ్తడు.. "అన్నాడు....

రాజిరెడ్డి ఇవ్వాళ్ళ జరిగిన సంగతులన్నీ మరచిపోవాలనుకున్నడు. ఎక్కడో ఒకదగ్గరకుదురుగా కూర్చుంటే ఆలోచనలు వెంటాడుతాయని ఒంటరిగా చేతులూపుతూ ఎవరికేసి చూడకుండ తిరిగాడు.......వీదిలైట్ల కింద నుండి నడుస్తున్నప్పుడుపొడవుగా పడ్డ తననీడను తనే వింతగా చూసుకున్నాడు. గుబురు చింతల కింద నిలబడి చిమ్మెట్లు పలకడం విన్నాడు... పక్క కుదరక అప్పుడో పిట్ట ఇప్పుడోపిట్ట అరవడం విన్నాడు.... బడి ముందుకు నడిచి పిల్లలు ఆడుకునే ఇసుక కుప్పమీద కాసేపు వెల్లకిలాపన్నాడు.

ఆకాశంలో చుక్కలు ..... తేటతేటగా ఆకాశం . పసివాడి నవ్వులా లేత లేత వెన్నెల.....హఠాత్తుగా తన కొడుకు మొఖం గుర్తొచ్చింది.... తను ఎత్తుకోక పదిహేను రోజులైంది... సుగుణ ముఖం యాదోచ్చింది. .....వద్దు వద్దు .....టక్కునలేచి నిలబడి జేబుల్లో చేతులు పెట్టుకొని గొడ్ల కొట్టంకాడికి నడిచాడు..... గొడ్లకొట్టం చీకటిగా, నిశ్శబ్దంగా ఉన్నది... దోమలను తోలుకోవడానికి అప్పుడప్పుడు పశువులు చెవులు లొటలొట కొట్టు కుంటున్నాయి. గొడ్లు నెమరేసే చప్పుడు... గడంచలో మోకాళ్ళ మధ్య తల ఇరికించుకొని కూర్చున్నాడు... హరిజనవాడలో కోలాటమేస్తున్నట్లున్నది... అస్పష్టంగా పాటలు విన్పిస్తున్నాయి. మూడు పానాదుల కాడ కాబోలు పిల్లలు ఏదో ఆడుతూ పాడుతున్నారు.... రేపటికి తిండికి లేకున్నా భయంకరమైన సమస్యలున్నా ఊరంతా ఈ రాత్రి సంతోషంగానే ఉన్నది. తానొక్కడే చావుకన్న భయంకరమైన చిత్రహింస ననుభవిస్తున్నాడు. ఎమర్జేన్సీ రోజుల్లో గోళ్ళల్ల సూదులు గుచ్చడం కన్నా! అర్ధరాత్రి మాంచి నిద్రలో లేపి ఎద్దు ముఖపు ఆఫీసర్ల ఇంటరాగేషన్ కన్నా! ఈ స్థితి క్రూరంగా, ఘోరంగా ఉన్నది...ఇంటికి పోదామనుకున్నాడు. ఏడిచే సుగుణ ముఖం, ముడుతలు బడ్డ అమ్మ ముఖం గుర్తొచ్చాయి. ఈ దేశంలో ముప్పయి కోట్ల మంది స్త్రీలు ఎందుకు కొరగా కుండా హరిజనుల కన్నా హీనంగా బతుకుతున్నారని...ఇంట్లో అలంకార వస్తువుగా తప్ప మనుషులుగా చూడబడడంలేదని - మొగవాడి దౌర్జన్యం కింద నలిగిపోతున్నారని సుగుణకు తను ఎన్నోసార్లు చెప్పాడు. కళ్ళు మూతలు పడిపోకుంటే సుగుణను లేపి కూర్చుండబెట్టి కథలు చదివి విన్పించాడు... కాని ఇవ్వాళ్ళ ఉత్తుత్తగానే కొట్టాడు... నిజానికి ఆ కోపం చాతకానిదే - పిల్లలు ఇంటిమీదికొచ్చి అల్లరి చేశారని వాళ్ళమీద కోపం సుగుణ మీద తీశాడు...పిల్లలకే మొచ్చింది? నిజానికి పిల్లలు అమాయకులు... వాళ్ళ ముఖాలల్లో, చేతల్లో మంచి చెడు స్పష్టంగా ప్రతిఫలిస్తుంటాయి...తనే ఇంకోసారైతే - అది తనమీదనే కాకుంటే - పిల్లల పనికి అభినందించే వాడు... డబ్బు, వ్యాపారం...నిజానికి తను వెనుక బడ్డాడు. అరెస్టులు, సోదాలు, కేసులు తనను కుంగదీసాయి...ఇంత దూరం వచ్చిన తరువాత వెనక్కి తగ్గడం తన తప్పే - అంతో ఇంతో సమాజం గురించి తెలిసినవాడే ఇట్లయితే ప్రజల మాటో! పోనీ ఇంతయినంక ప్రజల ముందుకు ఏ ముఖం పెట్టుకొని పోవడం...పోయినా ఏకీలుకాకీలు

కథా నిలయం
619

విమర్శపెడుతరు. మొగమాటాలు, నంగి మాటలుండవు. కుండ బద్దలు కొట్టినట్లు మొకం మీదనే, అనేస్తరు...పోనీ ఈ బతుకులో తనెంత కాలం సుఖపడగలడు. వనమిడిసిన కోతి లాగయిపోతుంది. ఎన్ని వేషాలేసినా ఊళ్ళల్లో ఏది జరిగినా తనను పట్టుకపోవడం ఖాయం...సంఘం తన కోసం ఏదన్నా చేయకుండా ఊరుకుంటుందా? అసలోడు దొరుకకపోతే తన మీదనే కేసులు పెడుతారు...ఎవడి మీద కేసులు పెడుతున్నామనే ఆలోచన పోలీసుల కుండదు, కేసు కావాలె అంతే...పోనీ వెంటబడి తిరిగే పిల్లలకు ఎట్లా నచ్చుచెప్పడం...ఇప్పటికే మించిపోయింది...

గడంచలో నుండి లేచి నిశబ్దంగా అక్కడికిక్కడికి తిరుగసాగిండు... తనిప్పుడు ఏం చేయాలో ఎంతాలోచించినా తట్టలేదు - తన ప్రమేయం ఉన్నాలేకున్నా ఊళ్ళో పోరాటం జరిగి తీరుతుంది. ప్రజలకు కీడు జరిగితే ఇందులో రాజిరెడ్డి చెయ్యి ఉందని ప్రజలనుకుంటారు. దొరల ఆస్తులకు నష్టం జరిగితే దొరలు రాజిరెడ్డే ఈ ప్లానిచ్చిందంటారు. ప్రజలకు దూరమైతే దొరల పక్షం చేరాలి...దొరల పక్షం చేరడమంటె వంగి వంగి తిరుగాలి. లేదా ప్రజల పక్షమన్నా ఉండాలి! కాని మధ్యలో ఊగులాడుతూ ఉండలేం.

అర్థరాత్రి దాటిపోయింది. గొల్లోల్లవాడకు కాబోలు కుక్కలు అదే పనిగా మొరుగుతున్నాయి. ఎక్కడో గుడ్లగూబ కూస్తోంది. నెల గూకింది. ఊరంతా నిశ్శబ్దం...ఆకాశంలో విమానం పోతున్నచప్పుడు..అడుగులో అడుగేస్తూ ఇంటి ముందటికి వచ్చాడు. మూసి ఉన్న తలుపుల మీద చెయ్యేసి చాలాసేపు నిలుచున్నాడు...సుగుణను పిలువాలా, అమ్మను పిలువాలా తేల్చుకోలేక తలుపుల పక్క సిమెంటు గద్దెమీద కూర్చున్నాడు. అట్లా ఆలోచిస్తూనే గద్దెమీద ముడుచుకుపన్నాడు. ఒళ్ళంతా నొప్పులు... నలుగురు తన్ని ముగ్గురీడ్చినట్టుగా ఉన్నది. దానికి తోడు ఆకలి...ఇలాంటి రాత్రిల్లు కాలుకు బలుపంకట్టకుండా ఒర్రెలు ఒంకలనక, చెట్లుపుట్టలనక, చలి వానలనక తిరిగేనాడు... ఇప్పుడో నీర్సం...ఏది చేతకావడంలేదు...విప్లవకారుడి జీవితంలో తన కోసం అరనిమిషం ఆలోచించుకోవడానికి తీరదు...ఇప్పుడో ఎన్నిరోజులు తన గురించే ఆలోచించినా తెమలడంలేదు...భూస్వాములు వాళ్ళ గుండాలు, పోలీసులు, వాళ్ళ ఆయుధాలు, దేన్ని ఖాతరు చెయ్యని ధైర్యం, ఇప్పుడు తననీడ తననే భయపెడుతోంది. పిల్లలను చూస్తేనే వణుకుపుడుతోంది...

ఈ బేకారు ఆలోచనలు కట్టిపెట్టి... సారా మామూలాలో తన కొచ్చింది తీసుకొని రాంరాం చెప్పి మళ్ళీ పార్టీని కలిసి పనిచేస్తానని చెప్పడం ఉత్తమం. జానేదో సారాగీరా! మర్‌నేదో పోలీస్ గీలిస్... కేసులు గీసులు గంగల పోనియ్యి...చూద్దాం తర్వాతి సంగతి తర్వాత...పై నుంచి పార్టీ చెప్పితే ఊళ్ళె సంగం కిక్కురుమనది...

మళ్ళీ పనిచేయాలనే నిర్ణయానికి రావడం తోటే రాజిరెడ్డి మనసు తేలికపడ్డది...నెత్తిమీది నుండి పెద్ద బండ కింద దించినట్లనిపించింది. పైరగాలి లేచింది...

ముడుచుకున్న కాళ్ళు బారజాపి రాజిరెడ్డి సిమెంటు గద్దెమీదనే కళ్ళు మూసుకున్నాడు. మరి కాసేపటికి గుర్రుకొట్టసాగిండు.

వంటింటి గడుపమీద కునికిపాట్లు పడుతూ కొడుకు రాకకోసం ఎదురుచూస్తున్న రాజిరెడ్డి తల్లికిగాని, కొడుకు పక్కలో పండుకొని చప్పుడు కాకుండా కన్నీల్లు కారుస్తున్న సుగుణకుగాని రాజిరెడ్డి ఇంటి ముందు నిద్రపోతున్నట్లు తెలియదు.

★ ★ ★

"ఏజెండాలో చివరి అంశం మిగిలిపోయింది," అన్నాడు కార్యదర్శి ఒక మారు నుదురు రుద్దుకొని...

అతని చుట్టూ కూర్చొన్న నలుగురిలో ఇద్దరు ఆవులించారు. ఇద్దరు సిగరెట్లు ముట్టించారు... మిగతా ఇద్దరు నిద్రను పారదోలడానికి కళ్ళు రుద్దుకున్నారు....

"టీ ఉంటే బావుండేది..." అన్నాడు బక్క పలుచటి వ్యక్తి...

"బావుండేది కాని ఎట్లా సాధ్యం...? ఈ అంశం కూడా సాధ్యమైనంత త్వరగా ముగిస్తే తెల్లారేలోగా మనం ఎటువాళ్ళం అటు పోవచ్చు...ఒక్కొక్కరు మీమీ ఏరియాలకు సంబంధించిన యూనిట్ల వివరాలు చెప్పండి..." కార్యదర్శి... "సంఘాల్లో దిగజారిపోవడం- మరి కొంతకాలం తర్వాత ఒడ్డున వడ్డచేపలాగా అయిపోయి మళ్ళీ పనిచేస్తాననడం మామూలైపోయింది...ముఖ్యంగా మధ్య తరగతి వాళ్ళ నుండి ఎక్కువగా - కింది తరగతి వాళ్ళల్లో కూడా చాలా కాలం నుండి కొద్దిగా ఇలాంటి సమస్యలు వస్తున్నాయి..."

"కామ్రేడ్స్! మనది ప్రజల పార్టీ...కాలం గడిచేకొద్ది - మనం రాజకీయంగా

సంఘాలను తర్ఫీదు చేయకపోతే - వివిధ సెక్షన్ల ప్రజలను సమన్వయ పరుచలేకపోతే బలమైన పార్టీని నిర్మించలేం...ఒక్క మన ఏరియాలోనే కాదు - రాష్ట్ర మంతటా ఇలాంటి సమస్యలు ఎదరౌతున్నట్లు రిపోర్ట్సు తెలుపుతున్నాయి. ఇలాంటి సమస్యలను ప్రజాపంథాలో పరిష్కరించుకోవడం ఎలా? అనేది తెలియచెప్పడానికే గత నెలలో మన పత్రికలో వచ్చిన వ్యాసం చదివే ఉంటారు. ఆ వ్యాసంలో సంఘాలల్లో నాయకత్వ సమస్యల గురించి వివరంగా చర్చించడం జరిగింది... ప్రజల నుండి నేర్చుకొని ప్రజలకు మనం నాయకత్వం అందించడం గురించి ప్రస్తావించడం జరిగింది...అదే వ్యాసంలో కామ్రేడ్ మావో " నాయకత్వ పద్ధతులపై కేంద్రకమిటీ తీర్మానం" లోని ఒక మాట చెప్పడం జరిగింది......

" ప్రజలల్లో ఉండే అభిప్రాయాలు ఒకదానితో ఒకటి సంబంధం లేకుండా చెల్లాచెదురుగా ఉంటాయి. వాటిని మనము మొదట అర్థం చేసుకోవాలి.... సమన్వయపరచాలి. అప్పుడు నిర్ధారణగా తేలిన విషయాలను తిరిగి ప్రజల్లోకి తీసుకవెళ్ళి అవి తమవే అని భావించేవరకు అలుపు లేకుండా ప్రచారం చేయాలి. ..... కార్యాచరణలో వాటిమంచి చెడ్డలను తేల్చాలి. తిరిగి తిరిగి ఈపని చేయడం ద్వారా మనం విప్లవంలో ప్రజలకు నాయకత్వం వహించగలం..... ఉదాహరణగా చెప్పాలంటే ఒకవ్యక్తి మంచిచెడ్డల గురించి పోరాటంలో అతని పాత్ర గురించి నిర్ణయించాలంటే ఒకరిద్దరి అభిప్రాయాలు సరిపోవు. ఒక్కొక్కప్పుడు మనం స్వీయ మానసిక ధోరణులకు లోను కావచ్చు..... కామ్రేడ్స్ మరింక మీ మీ రిపోర్టు చెప్పండి.' కార్యదర్శి...

"మా ఏరియాకు సంబంధించి అలాంటి వివరమైన రిపోర్టు తయారుచేయలేదు...వచ్చే మీటింగు వరకు తయారుచేస్తాం" కోలముఖం వ్యక్తి...

"ఇంతవరకు మాకలాంటి సమస్యరాలేదు." కురుచమనిషి

ఆఖరున చెప్పాలా వద్దా అని కాసేపాలోచించి "మా ఏరియానుండి రాజిరెడ్డి మళ్ళీ పనిచేయదలుచుకున్నట్లు వర్తమానం పంపాడు." అన్నాడు సన్నగా రివటలాగా ఉన్నతను.

కార్యదర్శితో పాటు మిగతా ముగ్గురు ఏం మాట్లాడలేదు. ఒకరు మాట్లాడగలరని ఇంకొకరు ఎదురు చూశారు..."ఆశ్చర్యంగా ఉందే?"

కోలముఖపు అతను గొనిగినట్లుగా అన్నాడు.

"రాజిరెడ్డి విషయం చర్చిద్దాం...పూర్తి వివరాలు చెప్పండి కామ్రేడ్...మిగతా కామ్రేడ్స్‌కు కొంత కొంత తెలుసున్నా - మీ రిపోర్టు ముఖ్యం." కార్యదర్శి...

"ముందు చేర్చుకోవాలా వద్దా అనేది తేల్చడం మంచిది." కురుచవ్యక్తి...

"ముందు ఆయన గురించిన సంగతులు ఆ ఏరియా బాధ్యున్ని చెప్పమన్నడు కదా కార్యదర్శి " ఒకరు...

"నాకో చిన్న సందేహం, నా వ్యక్తిగత అభిప్రాయం చెప్పమంటారా? యూనిట్ అభిప్రాయం గాని, రైతుకూలి సంఘం అభిప్రాయం గాని నేను తీసుకోలేదు." బక్కటాయన.

"ఇప్పటికే చాలా సమయం గడిచిపోయింది మనం తెల్లారేటాల్లకు పోవాలె...ఏదో ఒకటి తొందరగా కానిస్తే" పొట్టాయన...

"అసొంటప్పుడు అయిద బెడితె మంచిది గదా!" బోడగుండాయన..

"వాయిదా వేయడానికేమున్నదిగని. మన కోసం సమస్యలు ఆగవు కదా!" కోలముఖపు వ్యక్తి.

"క్లుప్తంగా నీ అభిప్రాయం చెప్పు కామ్రేడ్." కార్యదర్శి.

బక్కటాయినె మళ్ళీ సిగరెట్టు ముట్టిచ్చి - కాసంత ముందుకు జరిగి.."నిజానికి చెప్పవలసిన సంగతులు బాగనే ఉన్నయి.. 1978లో ఆ ఊళ్ళే ప్రజా సంఘం ఏర్పడి దొరలకు వ్యతిరేకంగా నిలబడ్డది. మా ఏరియాల్నైతే సంఘాలలో చురుకుగా కదిలింది పెద్ద కులాల మధ్యతరగతి యువకులే - అంతో ఇంతో చదువు కొని పాటలు పాడి జనాన్ని ఆకర్షించగలిగారు. అప్పట్ల వాళ్ళ వర్గపునాది గురించి ఇంత బాగా ఆలోచన లుండేవికావు...రాజిరెడ్డి రైతుకూలీ సంఘం ఏర్పాటు చేయటం దగ్గరి నుండి దొరలమీద సాంఘిక బహిష్కారం విధించి ఊళ్లెనుంచి వెళ్ళగొట్టేదాకా చురుకుగా పనిచేశాడు. ఈ క్రమంలో వచ్చిన నిర్బంధంలో కూడా రాజిరెడ్డి ప్రజల పక్షంలోనే ఉన్నాడు. ఆ ఊళ్ళేనుండి ఒకరిద్దరు పూర్తి కాలపు కార్యకర్తలు ఎదిగి పక్క ఊళ్ళల్లో పనిచేయడానికి పంపగలిగారు...రాజిరెడ్డి మధ్య తరగతి రైతుల్లో ఎగువ సెక్షను నుండి వచ్చాడు...సంఘ కార్యక్రమాల్లో పాల్గొనక ముందు తను పనిచేస్తూ మిగతా కొందరిని కూలికి పనిచేయించుకునేవాడు...ఆ చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలల్లో రాజిరెడ్డికి తెలిసిన ఇద్దరు కామ్రేడ్స్ ఒకరు పోలీసు కాల్పుల్లో మరొకరు బాంబు పేలి

మరణించారు...మొత్తానికి అప్పటినుండి రాజిరెడ్డిలో ఊగిసలాట మొదలయ్యింది....వరంగల్ పోయిన దొరలు ఊళ్లెకు పోలీసులను దోలించారు. అరెస్టులు. సోదాలు, కేసులు ఎక్కువయ్యాయి... మరింక రాజిరెడ్డి బహిరంగ కార్యక్రమాలు చేసే పరిస్థితి పోయింది. రహస్యంగా పనిచేయవలసిందిగా నేనతనికి సలహా ఇచ్చాను. ఫర్వాలేదు, అలాంటి వేళ వచ్చినప్పుడు చూద్దామని ఎప్పటికప్పుడు దాటవేసేవాడు...అప్పటికే రాజిరెడ్డి పాతమిత్రులు కొందరు ఉద్యమం నుండి తప్పుకొని వ్యాపారంలో సెటిలయ్యారు...81 సెప్టెంబరు నెలలో పాత మిత్రులైన ధనిక రైతుల కొడుకులతో తిర్గడం సాగించాడు. స్థానిక రైతుకూలీ సంఘం ఒకటి రెండుసార్లు చెప్పిచూసింది..."పార్టీవాళ్లే కలువుమన్నారు. చందాల కోసం కలుస్తున్న లేపోతే వాళ్ళతోని నాకేంపని" అని వాళ్ళకు చెప్పాడు...నేనడుగుతే "నేనట్లా చెప్పలేదు...పాత దోస్తానీల ఒకమారు కలిసిన్నంతే" అన్నాడు. "ఏదేమైన ప్రజలు మనలను వెయ్యి కళ్ళతో కనిపెడుతుంటారు..సాధ్యమైనంత వరకు అలాంటి వాళ్ళను కలువద్దు...పైగా నువ్వు చందాల పేరు చెప్పుతే రైతులు అదేపని మొదలుపెడితే ఎట్లా?" అని మందలించాను. ఆ తరువాత సారా మామూలాలో భాగం తీసుకున్నట్లుగా తెలిసి నేను ప్రత్యేకంగా కలవాలని వెళ్ళాను. ఇంట్లో ఉండి లేడని చెప్పి పంపాడు. తర్వాత సాయంత్రం కలిసి "రాజకీయాల విషయంలో భేదాభిప్రాయంలేదని వ్యక్తిగత కారణాల మూలకంగా కొంత కాలం పనిచేయలేనని చెప్పాడు. "ఇంత దూరం వచ్చిన తరువాత అటు ప్రజలకో లేక శత్రువుకో ఉపయోగపడకుండా మధ్యస్తంగా ఉండడం సాధ్యం కాదని... బాగా ఆలోచించవలసిందిగా" నేను చెప్పిన. అప్పటినుండి రైతుకూలీ సంఘం అతనితో తెగతెంపులు చేసుకున్నది. అతని మానాన అతన్ని వొదిలి తమ కార్యక్రమాలేవో తామే చూసుకోవడం సాగించింది. కాని బాల సంఘం మాత్రం రాజిరెడ్డిని వొదిలి పెట్టలేదు... వెంటబడి అల్లరి చేశారు. పాటలుకట్టి పాడారు. మొదటఏదో పిల్లలను కున్నాడు. కాని రానురాను పిల్లలే పిడుగులయ్యారు. ఇంకొక పక్క ఏ భద్రత దొరుకగలదనుకొని ఉద్యమం నుండి తప్పుకున్నాడో అది అందే సూచన కన్పించలేదు. ఊళ్లోవాళ్ళు సూటిపోటి మాటలంటున్నారు... అటు దొరలు దగ్గరికి తీయలేదు. పోలీసోల్లు ఏది జరిగినా రాజిరెడ్డినే పట్టుకపోతున్నారు. ఊరిడిచి కొన్నాళ్ళు బయట తిరిగాడు. ఊళ్లెకొస్తే పిల్లలు

వెంటబడుతున్నారు...మొత్తానికి రాజిరెడ్డి పరిస్థితి ఒడ్డున పడ్డ చేప తీరుగైపోయింది. మళ్ళీ ఆలోచించుకొని మనకు కబురు పంపాడు." బక్కటాయన ముగించాడు.

ప్రజలపట్ల అతని ఆలోచన లెట్లున్నాయి." కురుచటాయన.

"రాజకీయాలు అంతంత మాత్రమే - ఇప్పటికీ ప్రజల శక్తిని గుర్తించడం లేదు. "బక్కటాయన.

'అయితే కష్టమే." కోలముఖపాయన.

"కామ్రేడ్స్ రాజిరెడ్డి గురించి ఆ ఏరియా కామ్రేడు తన అభిప్రాయం చెప్పాడు...మీమీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి " కార్యదర్శి.

అతని ఆలోచనల్లో నిజంగానే మార్పురానంత వరకు మల్ల తీసుకుంటే - ఇంక తీవ్ర నిర్బంధ పెరిగితే మళ్లీ పోతడు." కోలముఖపాయన.

'ఆలోచనలో మార్పంటే కొలబద్దేమిటి ?" కురచటాయన-

"మీమీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి - ఎదురు ప్రశ్నించడం కాదు." కార్యదర్శి.

"అర్థం కాకుంటే అడుగద్దా?"

"సరే. కామ్రేడ్! మీరు ఆ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పండి - కామ్రేడ్స్! చర్చలోకి దిగితే కాలయాపన జరుగుద్దనే నేను అట్ల అన్నాను." కార్యదర్శి.

"కొలబద్దంటే ఆచరణ ద్వారా రుజువు కావడం - అది ప్రజలతో కలిసి పనిచేయడం ద్వారానే తెలుస్తుంది."

"అట్లయితే మనకు ఎవరు మిగులుతరు?"

'మిగులరని అందరిని చేర్చుకుంటూ పోతే కొన్నాళ్ళకు వాళ్లు లోపటచేరి తొలవటం మొదలుపెడ్తరు...ఆఖరుకు మనది రివిజనిస్టు పార్టీగా తయారవుతుంది.'

"జనాన్ని తర్ఫీదు చేయాలి..." కోలముఖపాయన అడ్డుతగులుతూ..

కార్యదర్శి కల్పించుకొని "మీ మీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి."

"నా అభిప్రాయమైతే తనకై తాను మల్ల ప్రజల్ల కలిసి పనిచేస్తనంటే తీసుకోవడంలో తప్పులేదు." పొట్టాయన.

"మీరు కామ్రేడ్?" కోలముఖపాయన నుద్దేశించి.

"అతనికి రాజకీయ పరిజ్ఞానం కలిగించేటట్లయితే చేర్చుకోవచ్చు." కోలముఖపాయన చెప్పకముందే బక్కటాయన చెప్పాడు...

మీరు కామ్రేడ్?" కొద్దిగా ముఖం మాడ్చుకున్న కోలముఖపాయ నుద్దేశించి...

"నాకు రెండు బాగానే ఉన్నాయి" అన్నాడు అగ్గిపెట్టె గీకుతూ -

"అట్లంటెట్ల కామ్రేడ్?"

"నాకు అనుభవంలేదు..."

"సరే మీరు చెప్పండి" ఆఖరుగా కూర్చున్న ముతక బట్టల బోడగుండు రైతు నడిగాడు కార్యదర్శి.

"ఏదో వోటి కానియ్యండ్లి - మీ కందరికి ఎట్ల దోస్తె గట్ల కానియ్యండి.' అన్నాడు గీతలుగీస్తూ రైతు...

"అట్లంటెట్ల కామ్రేడ్? మనది ప్రజల పార్టీ. అనుభవంరీత్యా వయసు రీత్యా మీరు మాకన్న పెద్దవారు...మీ అభిప్రాయం నిర్మొహమాటంగా చెప్పండి. ఎవల కడుపుల వాళ్ళం ఉంచుకుంటే మనందరం ఎదిగే దెట్లా?' కార్యదర్శి...

రైతు అందరి ముఖాలల్లోకి చూశాడు...

"రాజిరెడ్డి సంగతి మనమంత మాట్లాడ్తున్న తీరు సూత్తె మావూల్లె ఎనకట జరిగేటి పంచాతులు మతికచ్చినయ్. సుంకరోన్నిదోలి దొరలు పనుల మీదోల్లందరిని పేరుకు కుప్పేసెటోల్లు...తీరిపారంగ కూకుండి పిట్టకతలు సెప్పుకచ్చి ఆఖర్న నలుగురున్నకాడ నారాయుడున్నట్లే అని చెప్పి - వాళ్ల తొత్తులతోని చెప్పేటిది చెప్పిచ్చేటోళ్లు. ఇగ మంది ఒకల మొఖాలొకలు సూసుకునేటోల్లు - ఇడువుమంటె పాముకు కోపం - పట్టుమంటె కప్పకుకోపం - దొరలు దొరలు నింద నిట్టూరాలు పబ్లికు మీద ఏసెటోల్లు కోప్పడకుండ్లి కామ్రేడ్లు - మనమంత అలగలగ్ కాదనుకోండ్లి... రాజిరెడ్డి సంగతైతే సెరువుల దున్నపోతును దోలి కొమ్ములకు బేరం పెట్టినట్టున్నది."అన్నడు సరాంచి.

అక్కడ కూర్చున్న వాళ్లంతా ఒకరి ముఖాలొకరు చూసుకున్నారు. ఎవరికి వారే అంతరార్థం గురించి ఆలోచించారు. ఫలానా సంగతని ఎవరికి ఇతమిద్ధంగా తేలలేదు.

"కొద్దిగా అర్థమయ్యేటట్లు చెప్పు కామ్రేడ్" కార్యదర్శి నెత్తి గోక్కుంటూ-

"ఇందల్లు అయి మూల లేమున్నయిసారు. బానమేసినట్టు సాపు సీదగనే ఉన్నది. రాజిరెడ్డి సెత్తంత సెరువులున్నది. కొమ్ములు మాత్రం

మీదికి గన్నడ్తన్నయి...సెత్త సంగతి సెరువు కెరుక...రాజిరెడ్డి మంచి సెడ్డలు ఆ ఊరి సంఘానికెరుక - రేపు అయిన తోటి కలిసి పన్జేసెటోళ్ల ఆళ్ళు - అందుకని రాజిరెడ్డిని కడుపుల బెట్టుకుంటరో కాదు పొమ్మంటరో ఆ ఊళ్లోల్ల కెరుక. మా అంటె మనం మద్దెవర్తుల గుండగలం...నన్నడుగుతె రాజిరెడ్డిగీ ముచ్చెట సంగానికెందుకు జెప్పుకోలె? నీ మాట చెప్పు, నీ మాట చెప్పుమని అడిగినంగని - ఆ కామ్రేడు సంఘాన్ని అడిగిండా ఆళ్ళే మంటండ్లో తెలుసుకోవాలె నిలేదా? సీదా మన దగ్గరకెందు కచ్చిండు. సారు నాకు దోపిందేమిటంటే రాజిరెడ్డి సంగపోల్లను గుడ్డపేగుల్లోల్ల కిందనే సూత్తండు - గుడ్డ పేగులోల్లకు రాజకీయాలు ఏం తెలుసు? పైనోల్లు చెప్పితే కిందోల్లు కిక్కురుమనరని ధీమా - దీన్నేమంటరో నాకు తెలువది గని రాజిరెడ్డి మనుసుల గమాటున్నదని నాకుతొత్తంది."

"నేను మొదట్లనే చెప్పిన గదా! నా అభిప్రాయం మాత్రమే చెప్పుతున్న...నేను సంగం అభిప్రాయం తెలుసుకోలేదని" బక్కటాయన...

"కోప్పడకుండ్లి సారు. సంగం సంగతి తెలుసుకొన్నంకనే మనం ఏదన్న చేత్తేబాగుంటదని - ఇందాక మన కార్యదర్శి చెప్పిండుగద... ప్రజల్ల ఉన్న మాటలన్ని ఇనాలె - ఒకరు రాజిరెడ్డి లంగంటడు... మరొకడు జెరంత తిక్కరోగమున్నదిగని మంచోడే నంటడు - మరొకవ్వ సెషామంటె సెషామ్‌గసోంటోడు అక్కెరకు రాదంటది. గా మాటల సారాయమంత దీసి - గిసొంటి టయిముల ఎనుకట పెద్ద పెద్ద నాయకులు ఏం జేసిండ్లో? ఏం చెప్పిండ్లో యాదికి తెచ్చుకొని మనం నడువాలె - గప్పుడు పబ్లీకు వారేవా బాగా చేసిండ్లంటరు' రైతు ఉత్సాహంగా చెప్పుకొచ్చాడు.

"నాకైతే మన కామ్రేడు చెప్పింది సబబుగా తోస్తోంది...ఈ సమయంలో మన పత్రికలో రాసిన మావో మాట మనం గుర్తుంచుకోవాలి. పార్టీలో స్వీయ మానసిక వాదుల పెత్తందారీ ధోరణులను మందలిస్తూ మావో ఇట్లా చెప్పిండు... "ఏ పనిలోనైనా పెత్తందారి విధానం తప్పు. ప్రజల చైతన్య స్థాయిని కాదని ముందుకు పోవడానికి ప్రయత్నించడం, బుద్ధిపూర్వకంగా ప్రజలు కార్యరంగంలోకి దిగాలనే విషయాన్ని దాటవేయడం, దుస్సాహసిక విధానమనే రోగాన్ని కలిగి ఉన్నట్టే లెక్క. మన కామ్రేడ్స్ అర్థం చేసుకున్న విషయాన్ని ప్రజలు అర్థం చేసుకున్నట్లుగా లెక్క కట్టడం పొరపాటు. ఏదైన విషయాన్ని ప్రజలు అర్థం చేసుకున్నారా, కార్యాచరణకు సిద్ధంగా ఉన్నారా

అనే విషయాన్ని తెలుసుకోవడానికి మనం ప్రజల్లోకి తప్పకుండా వెళ్ళి తెలుసుకోవాలి. పరిస్థితులకు వెనకబడి ఉండడం కూడా తప్పే. ప్రజల రాజకీయ చైతన్యస్థాయికన్నా వెనుకబడి ఉండడం మూలకంగా ప్రజలకు నాయకత్వాన్ని అందియ్యలేం. ఇది కాలయాపన చేసేరోగమవుతుంది. మన కింకా తెలియని విషయం ప్రజలకు కూడా తెలియరాదని భావించరాదు.అనేక సందర్భాలల్లో ప్రజలు మనకన్నా ఒకడుగు ముందే ఉంటారు...కనుక వెంటనే చొరవ తీసుకొని రాజిరెడ్డి విషయంలో సరైన నిర్ణయం తీసుకోవాల్సిందిగా ఆఏరియా బాధ్యుడైన కామ్రేడ్‌ను కోరుతున్నాను........' కార్యదర్శి ముగించాడు.

"నేను ఆ ఊళ్ళో బహిరంగంగా తిరిగే వీలు లేదు కామ్రేడ్" బక్కపలుచటాయన......

"పోనీ రైతుకూలీ సంఘం బాధ్యులను కలవండి....... వాళ్ళ అభిప్రాయం తెలుసుకుని,వాళ్లతో చర్చించి ఏ విషయం నిర్ణయించండి" పొట్టాయన ....

"కష్టం. రాజిరెడ్డి అనేక సమస్యలను లేవనెత్తవచ్చు. పార్టీ వాళ్ళు లేకుండా సమస్య పరిష్కరింపబడగలదని నేననుకోను..'

"పోనీ నీలయ్యగారిని వెంట తీసుకవెళ్ళండి..." కార్యదర్శి.

"పోవటానికేంది గని - నాకు మాటెనుక మాట మాట్లాడరాదు" నీలయ్య అనబడే రైతు....

"ప్రజల నుండి నేర్చుకుందాం......"

నీలయ్య మాట్లాడలేదు. అంగీకరించినట్లుగానే అంతా భావించారు.

"సమావేశం ముగిసింది"కార్యదర్శి .....

"ఇంకొక సంగతిసారు! రాజిరెడ్డి నేను పార్టీకి చెప్పిన-సంగం ముందుకు నేను రానంటేనో!" నీలయ్య అనుమానం వ్యక్తం చేశాడు.

"మన కామ్రేడ్ ముందుగా రాజిరెడ్డిని కలిసి కమిటి నిర్ణయాన్ని రాజిరెడ్డికి తెలియజేస్తాడు...రావడం మానుకోవడం రాజిరెడ్డి ఇష్టం...ప్రజలతో నిజంగానే కలిసి పనిచేయాలనుకున్న వాడైతే వస్తాడు. లేకపోతే ఆయన దారి ఆయన చూసుకుంటాడు... ప్రజలను కుప్పజేసి అదే విషయం ప్రకటిస్తే సరిపోతుంది" కార్యదర్శి సమావేశం ముగిసింది...

★ ★ ★

ఉప్పరి కొమురయ్య మోట బావికాడ పదిమంది కూసున్నారు...మధ్యలో

శేఖర్ (బక్కటాయనకా ఊళ్ళో పేరు) కూర్చున్నాడు.

"రాజిరెడ్డి గత ఏడాదినుండి మన సంఘ కార్యక్రమాలల్లో పాల్గొనడం లేదు...మనది ప్రజలపార్టీ ఓ ఒక్కరిచేతనో పోరాటం నడువదని - మీ రైతుకూలీ సంఘం నిరూపించింది...ఈ ఏడాదిలో మన సంగం ఎన్నో పోరాటాలు చేసింది... మనతో కలిసి పనిచేశాడనో - ఇతర మొగమాటల మూలకంగానో రాజిరెడ్డి విషయంలో సంఘం శత్రువైఖరి అవలంబించలేదు. కాని బాల సంఘం గత మూడు నెలలనుండి అతన్ని ఆటలు పట్టిస్తోంది. ఇంకోపక్క ఏ బతుకు ఆశించి బయటికి పోయాడో అవి దొరుకలేదు. మొత్తానికి రాజిరెడ్డి మళ్ళీ పనిచేస్తానని నాకు వర్తమానం పంపిండు. నేనొక్కన్నే నిర్ణయం చేసుకోవడం బాగుండదని - రాజిరెడ్డి పనిచేయవలసింది మన సంఘంతో కనుక - రాజిరెడ్డి మంచి చెడ్డలు సంఘమే నిర్ణయించాలని నేననుకొని మిమ్మల్ని కలువడం జరిగింది. ఏం చేద్దామంటారు?" శేఖర్...

నీలయ్య లేత వెన్నెల వెలుగులో అందరి ముఖాలు పరిశీలిస్తున్నాడు..

వెనుక కూర్చున్న బానయ్య దుబ్బలో గుర్రుకొడుతున్నాడు. అతనిపక్క కూర్చున్న మొగిలిబానయ్య చెంపమీద కోపంగా కొట్టి కూకుండబెట్టి-'వారీ ఎడ్డి బానాలు - మనకోసం సార్లు గంత దూరంనుంచి వత్తే నువ్వు మారాజు నిదురబోతన్నవా?" అన్నాడు...

"ధ్దుత్తెరి లొట్టల సార్లు..." బానయ్య కసురుకున్నాడు.

శేఖర్‌కు చివుక్కుమనిపించింది. కొద్దిగా కోపంకూడా కలిగింది. "మనం ఏ దొరలను వద్దనుకున్నమో వాళ్ళ పద్ధతులనూ వద్దనుకోవాలె. ఆ కామ్రేడు పొద్దంతా పనిచేసి ఉన్నాడు. కమ్యూనిస్టులం కొట్టుకోవద్దు - ఓపిగ్గా నచ్చచెప్పుకోవాలి - కామ్రేడ్ ! మనం రాజిరెడ్డి విషయంలో మాట్లాడుకోవాలనుకున్నాం" అంటూ ఇంతకుముందు తను మాట్లాడిన విషయాన్ని మళ్ళీ చెప్పుకొచ్చాడు.

"బానయ్యది కుంభకర్ణుని నిద్ర - సందు దొరికితే సాలు గుర్రుకొడుతడు.' బాపు అనే రైతు...

"ఆడికి మీకు అస్సలు నిదురేలేనట్టు..." బానయ్య కండ్లు నులువుకొని...

"కామ్రేడ్స్ మీ మీ అభిప్రాయాలు చెప్పండి " శేఖర్...

"మాదేవుంది సారు, తమరెట్లంటె అట్ల ..." నర్సయ్య...

"ఎద్దు ముడ్డి బొడుసుక బతికినం - గీ అయిమూలలు మునుపు

సూసినమా ఏమన్ననా?" అయిలయ్య.

"ఏం జాడలేదే - గిప్పుడు పరంపోగుల పంపకమను - సెంగలిచ్చుకుంట ఉరికత్తరు - ఊళ్ళె తిరుక్కుంట ఆడాడ అనచ్చు - మనసారత్తె ఏం ఎరుగనోల్ల తీర్గ మాదేవుంది సారని తప్పించుకుంటండ్లు - " యువకుడైన రాజీరు...

"అంతే బామ్మర్ది! ఎనుకోమాట ముంగటో మాట ఉండద్దు. కట్టె కొట్టె తెచ్చె జెప్పున చెప్పరాదుండ్లి - " బానయ్య ఆవులిస్తూనే--

"పోయినోన్ని పోనియ్యక మల్ల పిలుసుడేంది? పిలిసి పిల్లనిత్తనంటే కులం తక్కువన్నట్టయితది" మొగిలి.

"అగో పడుసో పెడుసోంట సంగపెద్దలు చెప్పుతండ్లు గదసారు - కానియ్యిండ్లి - " అయిలయ్య-

ఇట్లాగ తెగనియ్యకుంట బలువనియ్యకుంట తలోమాట మాట్లాడారు-

శేఖర్‌కు విసుగొచ్చింది - ఏ సంగతైనా ఉత్సాహంగా మాట్లాడేవాళ్ళు ఇవ్వాళ అనాసక్తంగా మాట్లాడుతున్నారు. రాజిరెడ్డి తమని కాదని పార్టీకి చెప్పుకోవడం కొందరికి కోపంగా ఉన్నట్లు గ్రహించాడు.

'కామ్రేడ్స్ మీ మాటల బట్టి నాకర్థమయ్యిందేమంటే" శేఖర్ ఆగి అందరి ముఖాలల్లోకి చూశాడు-

అప్పుడు నీలయ్యఏదో మాట్లాడబోయాడు -

"కామ్రేడ్స్ ముందుగా మన నీలయ్య కామ్రేడ్‌ను పరిచయం చేయనందుకు మన్నించాలి. మన తాలూకాలోని రైతు కూలీ సంఘం మనిషి- మన సంగం పనితీరు చూస్తానని వచ్చాడు. మీరు అనుమతిస్తే నీలయ్యగారు మాట్లాడుతారు..'

"మాట్లాడు కామ్రేడ్ - ఏవూరైతేంది - సంగపోల్లమంత ఒక్కటే -" బానయ్య-

"అప్పటినుంచి మన సంగపోల్లు మాట్లాడిందానిబట్టి నాకు తెల్సిందే మంటే రాజిరెడ్డి సంగాన్ని గాదని పెద్దోళ్లకు చెప్పుకున్నడని మన పెద్దోల్లు గరీబోల్లపచ్చాన్నే పనిచేస్తండ్లు కనుకనే ఆళ్ళు మల్ల మన దగ్గరికి తీసుకచ్చిండ్లు - రాజిరెడ్డి సొంటోల్లు మనల లచ్చపెట్టకుంటే తప్పని చెప్పుతండ్లు. గిదిమన సంగతి. మీరంత ముందుకచ్చి తేల్చాలె. అత్తమీది కోపం దుత్తమీద తీసినట్టు మనండ్ల మనం కడుపుల బెట్టుకున్నా! మరుగున బెట్టన్నా మనకే

చెడుపు - మన సారుకు ఖుల్లం ఖుల్ల చెప్పుకోవాలె-" ఇట్లా చెప్పుకొచ్చాడు.

"అయితే రాజిరెడ్డిని తప్పన్నరుగద - గుడ్డపేగులోల్లు వీల్లతో నేందయిత దనుకుంటడు - అయినె ఉండంగ తనమాట తనదేగాని మామాట జొరనిచ్చిండా?" నర్సయ్య.

"మరిగట్ల చేత్తండని ఎప్పుడన్న బయటపెట్టిండ్లా?" నీలయ్య. "ఏడ ఏమంటె ఏమత్తదోనని " అయిలయ్య.

"గందుకనే కొండముదిరి ఊసరెల్లయ్యింది." రాజీరు.

అప్పుడు దాదాపు అందరు "రాజిరెడ్డిని సంగంలకు తీసుకోవద్దు." అని చెప్పుకొచ్చారు. కొందరు ఏమేమి చేసిండో చెప్పుకొచ్చిండ్లు -

నీలయ్య, శేఖర్ ఓపిగ్గా విన్నారు. రాజిరెడ్డి గురించి చాలా విషయాలు తెలిశాయి.

ఆఖరున పెంటయ్య కల్పించుకొని - "మీరంతా చెప్పింది బాగానే ఉన్నది - రాజిరెడ్డిని మల్ల గింతమంది దగ్గెరికే పిలిసి అడుగవచ్చు. అయితె చెప్పేటియి అయినె చెప్పుతడు - మనం చెప్పేటియి మనం చెప్పుతం. మనం నీకు మాకు పొత్తు కుదరదని తెగేసి చెప్పుతం - అయినె ఊల్లె ఇగో నేను మల్ల పని చేత్తనంటే సంగపోల్లు పడనిత్తలేరని పచారం చేత్తడు. రైతు కూలి సంగమంటే మల్ల కొద్ది మందిమే ఉంటం - ఇది ఊరందరికి కావాల్సిన సంగతి మల్ల నచ్చినోల్లను సంగంల కలుపుకుంటరు - ఇట్టంలేనోల్ల వద్దు పొమ్మంటరు - మమ్ముల అడిగిండ్లా అని ప్రజలంటరు. అదిగాక మనతోటి కలిసి తిర్గిండుగన్క మొకంమీద అసలేం - గిసొంటి సంగతి పజలందరికి తెలుత్తెమంచిది - ఎవల పొట్టల ఏమున్నదో మనకెట్ల తెలుస్తది -" చెప్పుకొచ్చాడు.

"కామ్రేడ్స్ రేపు పగలు ఊళ్ళోలందరిని కుప్పచేసి అన్ని సంగతులు ప్రజల ముందు పెడుదాం - అందర్ని స్వేచ్ఛగా వాళ్ల వాళ్ల అభిప్రాయాలు చెప్పుమందాం - అంతిమ నిర్ణయం ప్రజలకే ఒదిలిపెడుదాం -" శేఖర్ -

"ఈ ముచ్చెట బాగున్నది సారూ !" అయిలయ్య-

'అయింక మాదేవున్నది అని సేతు లెల్లెలుకల ఎయ్యరు గదా!' మొగిలి నవ్వుతూ-

" మాదండి మొగోడచ్చిండు మంచ మెల్లెలుకలేయి మన్నదట-" నర్సయ్య మొగిలికి అంటించాడు-

ఎటోలటు లేచిపోయారు- నీలయ్య, కొమురయ్య, శేఖర్, పెంటయ్య మిగిలిపోయారు.

"నువ్వు ఒక్కమాటన్న మాట్లాడకపోతివి-" పెంటయ్య కొమురయ్య నడిగాడు -

"ఏంటన్న । నాకు పప్పిన మాట్లాడరాదు- " నత్తినత్తిగా -

"ఈ సంగతి రాజిరెడ్డికి చెప్పాలె-" శేఖర్ అన్నాడు.

"మేం చెప్పితే ముందుగాలచ్చి మమ్ముల్నే కలిసిండనుకుంటడు - నువ్వే కలిత్తె మంచిగుంటది సారూ! అంత లావయితె అళ్ళింట్ల ఎవలున్నరో ముందుగాల సూసొత్తె అయిపాయె - " పెంటయ్య-

"గపనంటె నాకు సాతనైతది" కొమురయ్య-

★ ★ ★

అర్థరాత్రి దాటిపోయింది - శేఖర్ ఇంక రాకపోయెనని కొమురయ్య రెండుసార్లు ఓరగంట చూస్తూ రాజిరెడ్డి ఇంటి ముందునుండి నడిచిపోయాడు-

"మీకు తెలియనిదేమున్నది కామ్రేడ్ -" ఏయేయే పరిస్థితుల్లో, ఎలాంటి ఒత్తిళ్ళ మూలకంగా తను చురుకుగా ఉండలేకపోయాడో - మళ్ళీ ఏ కారణంచేత పని చేయాలనుకుంటున్నాడో - బాల సంఘం ప్రసక్తిలేకుండా రాజిరెడ్డి చెప్పుకొచ్చాడు.

శేఖర్ ఏ విధమైన వ్యాఖ్యానం చేయకుండా అంతా ఓపిగ్గా విన్నాడు... సన్నిహితత్వంతో సానుభూతిగానే అర్థం చేసుకోవచ్చు.. కాని పార్టీ ప్రజలకోసం, ప్రజల మధ్య, ప్రజలతో కలిసి పనిచేయాలి... అంటే ప్రజలు మనస్ఫూర్తిగా పార్టీని తమ దానిగా కడుపులో దాచుకోవాలి... అంటే ఏ విషయాన్నైనా మనం ప్రజల ముందుంచి వాళ్ళు ఆమోదించిన తరువాతే కదా ఆచరించడం... ఒకటికి వందసార్లు మనం విషయాన్ని విడమర్చి వాళ్ళకు నచ్చచెప్పాలి. ఓపిగ్గా వాళ్ళకు అర్థం చేయించాలి... కనుక మీ విషయాన్ని మీ ఊరి ప్రజలకు మీరే నివేదించుకోవడం మంచిదని పార్టీ అభిప్రాయం పడుతోంది...నాకు చెప్పిన విషయాలన్ని ప్రజల ముందు చెప్పండి ..." శేఖర్.

"వాళ్ళు ..." రాజిరెడ్డి నసుగుతూ...

"కామ్రేడ్ ఆలోచించండి...పార్టీ మిమ్ముల్ని పనిచేయుమని చెప్పగలదనుకోండి. మీరైనా ప్రజల్లోనే కదా పనిచేసేది? అప్పుడువాళ్ళు ఈ సమస్యలన్ని లేవనెత్తరా? సమస్యను దాటవేయడం పరిష్కారంకాదు - అది

మరింత పెద్దదై మన ముందుకు వస్తుంది. మన ముందుకు వచ్చిన సమస్యను సరైన సమయంలో పరిష్కరించడమే కమ్యూనిస్టులు చేయవలసింది. మీరు బాగా ఆలోచించండి...' శేఖర్...

"సరే కామ్రేడ్...ముందుగ మీరు సంగంతో మాట్లాడండి..." రాజిరెడ్డి...

"వీలైతే మాట్లాడ్తాను..." శేఖర్ బయలుదేరాడు. మూడవసారి అటుకేసి వచ్చిన కొమురయ్య శేఖర్‌ను తీసుకపోయాడు.

★ ★ ★

రాజిరెడ్డికి పొద్దున లేచిన దగ్గరినుండి మనసు మనసులో లేదు. పరిపరి విధాల ఆలోచించాడు... ఇంటిముందు ఎండబోసిన మిరుపకాయల్లో తల నెరిసిన ముసలమ్మ రాజిరెడ్డి తల్లి ఏన్న తెల్లకాయలుంటే ఏరుతుంది... "వద్దురా కొడుకా అంటె వినకపోతివి... నీమాట నీదేగాని ఇంకోలదినకపోతివి... పురుగు బుట్టదిని పుట్టలుండక మాదిగి మన్నేల, సబ్బండ వర్ణాల కుప్పేత్తివి... కులపోల్లకు కంటయితివి.. ఎంతకనిరా! మీ బాపు ఉంటె గిట్లుండునా?" కొడుక్కు విన్పించి, విన్పించకుండ గొనుగుతోంది రాజిరెడ్డి తల్లి.

సుగుణ కడలు దగ్గరికంటూ మిరుపకాయలు తవ్వే కోళ్ళను దూరం కొడుతూ భర్త వాలకాన్ని ఓరకంట కనిపెడుతోంది..

అరుగుమీద స్టీలు గ్లాసు నేలకేసి కొడుతూ పిల్లవాడు ఆడుకుంటున్నాడు.

రాజిరెడ్డి పరధ్యానంగా అద్దం ముందు నిలుచున్నాడు.

ఇంతలోనే వాకిట్లో చప్పుడయ్యింది...

"ఏందిర రాజాలు మళ్లేం బట్టుకత్తివి..." రాజిరెడ్డి తల్లి....

"ఏవుందవ్వా! ఏదో సంగపోల్లు రాజిరెడ్డి పటేలును పిలుచుకరమ్మన్నారు.' సాకలి రాజయ్య నసిగిండు.

"ఏడాది నుంచి ఇల్లు తొంగి సూడనోల్లు - మల్లరాజిరెడ్డి పటేలు మీద పావుర పడ్తండ్లు ఏందికత?.."

"ఏమో నవ్వ నాకేమెరుక?" అనుకుంటనే కొంచెం ముందుకు నడిచి "రాల చెట్టుకింద అంత జమయ్యిండ్లు. తమర్ని రమ్మంటండ్లు-" అన్నాడు ఆరుక్కింది నుంచే--

అదే సంగతి గురించి ఆలోచిస్తున్న రాజిరెడ్డి - నెత్తి దువ్వుకుంటున్న రాజిరెడ్డి "వత్తన్నపా" అన్నాడు.

సాకలి రాజయ్య వెళ్లిపోయాడు.

సుగుణ కొడుకు నెత్తుకొని అరుగుకింద నిలుచున్నది...

"కారపు చేతులతోని పిలగాన్నెత్తుకున్నవ్ సీదర చేసుకుంటడే పిల్ల" - ముసలమ్మ...

సుగుణ మాట్లాడకుండా నిలుసున్నది. నిజానికి ఇదేదో దుమారం లేచేటట్లు గున్నదని ఆమెకు అన్పిస్తోంది. భర్త వాలకం తనకు తెలియనిదికాదు. తను అన్ని సంఘ కార్యక్రమాల నుండి తప్పించుకుంటున్నట్లు భర్త చెప్పగానే మొదట సంతోషపడింది తనే - రాను రాను ఊళ్ళే జరిగే సంగతులు - ఎందుచేతనో భర్త ప్రవర్తనలో వచ్చిన మార్పు మూలకంగా ఆ సంతోషం ఎగిరి పోసాగింది. ఊళ్ళె వాళ్ళ సూటిపోటి మాటలకు మొదట్లో రోషపడ్డది. కాని రాను రాను ఊళ్ళె వాళ్ళ మాటల్లో నిజమున్నదేమోనని అన్పించసాగింది. ఇప్పుడు భర్త ప్రవర్తనలో లోపాల గురించి తర్కించడమే తన పనైపోయింది. ఫలితంగా ఇద్దరి మధ్య దూరం పెరుగుతోంది. ఈ విషయాన్ని తనకు తెలియకుండా ఉంటే ఎంత బావుండుననుకొన్నది చాలాసార్లు.

"నేను బయటకు పోతన్న- " రాజిరెడ్డి చెప్పులు వేసుకొని బయటకు కదిలాడు.

"కయిలాట్కానికి పోకు " తల్లి...

"ఇగో జెరంత శాంతంగా మాట్లాడండి." సుగుణ చెప్పాలనుకున్న మాట గొంతులోనే ఉండిపోయింది. తను అక్కడికి పోవాలనుకున్నది కాని తమ కులంలో ఆడోల్లు పంచాతులకాడికి పోవడమా? పోనీ అత్త నన్న పొమ్మందామనుకున్నది - అత్తెట్ల పోగలదు? రాజిరెడ్డి వీధిలో కనుమరుగయ్యే దాకా అల్లాగే చూస్తూ నిలుచున్నది సుగుణ - నడకతీరు చూస్తుంటే నిజంగానే చాలా మథనపడుతున్నట్లుగా తోచింది.

రాజిరెడ్డి రాలచెట్ట కిందికి చేరుకునేసరికి దాదాపు రెండు వందల మంది నిలబడో కూర్చుండో ఉన్నారు.చిన్నపిల్లలు దుబ్బులో ఆడుకుంటున్నారు. కొందరు పళ్లపుల్లలు ఇంకా నములుతూనే ఉన్నారు. మోటలు విడిచి వచ్చిన వాళ్ళ చేతుల్లో పారలు పగ్గాలు అట్లాగే ఉన్నాయి. మట్టికాళ్ళతో, పాసి మొఖాలతో మరి కొంత మంది వచ్చారు. స్త్రీలు కూడా చాలమందే వచ్చారు. మొత్తానికి చాలా మంది పనులమీద నుండే వచ్చినట్లుగా తోచింది.

రాలచెట్టు మొదట్లో పెంటయ్య మరికొంత మంది కూర్చున్నారు. పార్టీ

వాళ్లు ఆ మందిలో ఎక్కడన్న ఉన్నారేమోనని పరకాయించి చూశాడు. అన్నీ తనకు తెలిసిన ముఖాలే - పెంటయ్యకు కొద్ది దూరంలో బోడగుండు రైతు మాత్రమే కొత్తగా కన్పిస్తున్నాడు...అతని బట్టలు వగైరా చూసి ఎవరి చుట్టమో అనుకున్నాడు.

అంతదాకా ధరవరల గురించో, మిరుపచెట్ల కొరుకుడు రోగం గురించో, ముడుత రోగం గురించో, దిగుబడి గురించో మాట్లాడుతున్న రైతులు - పక్క ఊళ్ళల్లో కూలీరేట్ల గురించి జరిగిన పోరాటాల గురించి, పోలీసుల గురించి మాట్లాడుతున్న రైతు కూలీలు, కొత్త పాటల గురించి మాట్లాడే యువకులు - రాజిరెడ్డి గురించి మాట్లాడే స్త్రీలు మాటాలాపారు.

రాజిరెడ్డి పిడికిలెత్తి అందరికి లాల్ సలామ్ చెప్పి రాలచెట్టు మొదలు కొరిగి నిలుచున్నాడు.

ప్రతిగా యువకులు పిడికిల్లెత్తారు.

ఇంతలో "తుస్ తుస్" మని తుమ్ముతూ "చిటచిట" కాళ్ళు చప్పుడు చెయ్యంగ మేకల మంద వచ్చింది-అంతమందిని ఒక్కదగ్గర చూసి బెదిరి వెనుకకు పరిగెత్తాయి. వాటివెనుక జుట్టిరబోసుకొని కర్రలేవట్టి "ఉస్సో-టర్ర గ్యాగ" అంటూ మేకల మర్రేయడానికి గొల్ల గంగులు తంటాలు పడ్డాడు -

"తొవ్వలపెట్టి తొక్కకు మన్నట్లు జెరంత లేవుండ్లెహె" ఎవడో ముసలివాడు.

మంది లేవారు - మేకలు వెల్లిపోయాయి...

అంతమందిని చూసి వెనుకకు పోయి గద్దువకింద కట్టెబెట్టుకొని గొల్ల గంగులు నిలుచున్నాడు...

"వారీ గంగులు నువ్విక్కడ మందిల నిలుసుంటె మేకలు బొయ్యి సత్తె నాశనం జేత్తయి.." మందిల నుంచి ఎవరో.

" ఓ నీయక్క...సంగపోల్లు మీటింగుపెడితె పట్టపగటించి పెడితెట్ల - మేం ఇనాల్నా అద్దా! నాత్రి బెట్టాలెగని..." కాళ్లెగరేస్తూ చేతులూపుతూ పరుగెత్తాడు...

గొల్లగంగులు అన్నమాట గురించి ఆలోచిస్తూ "అందరచ్చినట్టేనా" పెంటయ్య లేచి నిలబడి అందర్ని చూస్తూ అన్నాడు.

"అచ్చినోల్లచ్చిరి - రానోల్లు రాకపోయిరి. బొట్టుబెట్టి పిలిచేటందుకు

గిదేమన్న పెండ్లా పేరంటమా! తీటున్నోడు తోట బెట్టుకుంటడు కానియ్యండ్లి' అమ్మోరు మచ్చుల మొఖపాయన లొడలొడ చెప్పిండు.

"గట్లంటెట్ల తాత-గిది మన పంచాతు. అందరు రావాలె"- ఒక యువకుడు.

"ఏర్గచ్చినోడు సుత రావాల్నంటవోయి బామ్మర్ది" బింగి చెవుల కైతికాల పుల్లయ్య.

అందరు నవ్వారు..."పొయ్యిరా పోపుల్లన్న...మల్ల పంచాతు" దూరంగా కూర్చున్న నారయ్య...మళ్ళీ నవ్వులు...

పెంటయ్య లేచి నిలబడ్డడు...అతనికి మద్దతుగా కర్రెగాతునికి మొద్దులా గున్న సుంకరి లింగయ్య "సైనుండ్లి - సైసు" అంటూ చేతులూపాడు.

"కామ్రేడ్లు..." పెంటయ్య కోడి బొక్క గొంతికల అడ్డం పడ్డట్టు పట్టి అన్నాడు...

"ఓర్నీ యవ్వ గిదేందిర రెడ్లతీర్గ - కామ్రేడ్లు అనవయ్యా" ఓ రైతు సలహా ఇచ్చాడు.

"పదిమందిల పాము సావదన్నట్లు - సెప్పేదేదో వినకుంట మజ్జెల ఎందుల్ల - " గౌరక్క చేతులు చాపి చెప్పింది.

"ఓనీ బాంచెనాతె గౌరక్కతల్లే" మరొకడు.

"నవ్వులాట గాదు. జెరంత అంత మనుసు బెట్టి ఇనండ్లి మీకు సెప్పుదామని ఏదన్న తోత్తే చెప్పుండ్లి - మల్ల చెప్పేటప్పుడు ఒక్కొక్కలే చెప్పుండ్లి - అయింక సంగపోల్లు మమ్ముల మాట్లాడనిచ్చిండ్లా అంటె కలువది" పెంటయ్య మాట పూర్తి కాకముందే--

"ఓ...సంగపోల్లు పిలుత్తండ్లంటే ఉరికచ్చిన - రాప్పోతే మల్లెండ్ల కలిసిండో అనుకుంటరనచ్చిన - నాకైతె ఏ మెరుకలే" ఒక హరిజన ముసలయ్య చేతులెల్లెక లేసి అన్నాడు.

పెంటయ్య ఆ మాట వింటూనే ఎవరెవరు రాలేదోనని ఓపారి కలియ చూసాడు...అందరొచ్చారుగాని, మధ్యతరగతి రైతు ఒక్కలన్నా కనిపించలేదు- "కాపోల్ల వాడకట్టు నుంచి కందులోల్ల కనకయ్య, గొల్లోల్ల మల్లన్న, పల్లెమీని నాంచారి, గొండ్లీరయ్య, బుచ్చిరెడ్డి, ఈరసామి ఎవలు రాలే ఏందికత?" అన్నాడు.

"అల్లంత మద్దె తరగతి రైతులు గద-" అన్నాడు రాలచెట్టు పక్కనుండి

ఒకడు.

"గిది అందరికి కావాల్సిన సంగతి - మద్దెతరగతోల్లు కూలోల్లని ఏంలేదు. తలోదిక్కుపొయ్యి పిలువుండ్లి నేను పెర్కోల్ల ఈరసామన్నను పిలుసుకత్త" పెంటయ్య వీరసామిని పిలువబోయాడు - మరికొంతమంది తలోదిక్కు పిలుచకరాను పోయారు.

"రాజిరెడ్డిని పంచాతుల బెట్టినంగదా!" అన్నాడెవడో-

"మనమెందుకు బెట్టిం - అతగాడే మనల పిలిసిండు" ఇంకొకడు.

"గ సమ్మిరెడ్డి నిన్న బుచ్చిరెడ్డిని పిలిసి - ఇగో రైతు కూలి సంగమంటే జబ్బలెగిరేత్తిరి - మాదిగిమన్నేలను కుప్పేసి మన మీనికి ఉసిగొల్పుతరంటె ఇన్నరా? నా మాటెక్కడింటరు? రాజిరెడ్డిని పంచాతుల బెట్టిండ్లా లేదా? ఇగో రేపు-" గుసగుసగా బరుపటి రాజయ్య పక్కనున్న వానితోని చెప్పాడు.

"సావు కబురు సల్లంగ చెప్పుతున్నవ - గిసొంటి ముచ్చెట కడుపులుంచు కోరాదు" పక్కనున్న ఏల్పుల గట్టయ్య.

రాజిరెడ్డి ఎవరెవరు ఏం మాట్లాడుతున్నారోనని చూస్తున్నాడు - నిలబడితే అందరు తనదిక్కే చూస్తున్నట్లుగా గమనించి రాలచెట్టుకింది బండమీద కూర్చున్నాడు.

"మరి నాకెర్క లేకడుగుత - పెద్దోల్లు - బొర్రగలిగినోల్లను రాకపోతే మనుషులు బోయిండ్లు గని మరి తెనుగోల్ల శంకరి, ఏల్పుల పెదెల్లు మామ రాలే- ఆళ్లు కూలోల్లని పిలువబోలేదా?" అన్నాడు పనిదొంగ నత్తోడు.

ఒకామె కిసుక్కున నవ్వింది. నత్తాయన నోరుమూసుకున్నాడు. ఆడవాళ్ళు గుసగుసగా మాట్లాడుకుంటున్నారు. తాపకొకడు కొంటె మాటంటండు పదినిమిషాలట్లా గడిచినయ్.

"గౌండ్లీ రన్న కాలు బెనికిందట - రాలేను జెరసెమించన్నడు" అన్నాడు అతని దగ్గరికి పోయొచ్చిన వాడు.

"లంజెనకురాలు - ముదుగాలు ఎవలెవలచ్చిండ్లని అడిగిండాలేదా?"

"బుచ్చిరెడ్డికి తోట కాడెవలు లేరట-" ఒకరు.

"మనందరికి ఉన్నరా?" మరొకరు.

కందులకనకయ్య, గొల్లమల్లయ్య, నాంచారి, వీరసామి వచ్చిండ్లు.

"నా కొడుకుతోడు. ఇగో గిప్పుడు మనిషచ్చి చెప్పేదన్క గిట్ల సంగతని నాకెర్కలేదు" నాంచారి అనుకుంటచ్చిండు.

"ఏదో రాజిరెడ్డిమీద పంచాతంటె నేనుండేదేంది లేకుంటేంది పెద్దలంత ఉంటరు గదా అనుకున్న" కనకయ్య.

"గట్లంటవేమే - నువ్వు గాక మాకు పెద్దెవలున్నరే" మన్నెపోల్ల సుక్కపోసు-

"నాదేమున్నది బిడ్డా!" కనకయ్య ఓ రాయి చూసుకొని కూకున్నాడు - ఎందుకైనా మంచిదని భుజాలమీద చిరిగిన బనీను వేసుకొచ్చాడు.

పెంటయ్య మందిలో నిలబడి "కామ్రేల్లారా" కొద్దిగ తడబడి సరాంచి మనం సంగం బెట్టిన కాన్నుంచి సానా పంచాతులు సేసినం. దొరలను నిలదీసి అడిగినం - దండుగలు వాపసు దీసుకున్నం. గీ పంచాతు సేసుడు దొరల సేతుల్లుండే ఆళ్ళ సేతుల్ల నుంచి గుంజుకొని దొరల పంచాతుల బెట్టుడే గాక మనండ్ల మనం బరిగీసి నిలిచిన మంటె - గీ పంచాతుల్ల మనందరి తోటట్టు రాజిరెడ్డి ఉండి నడిపించాడు. కనిగీ పంచాతుల రాజిరెడ్డి మీ ముంగట కూసున్నడు గీ పంచాతికి ఊళ్లోల్లను పిలిపించిన సంగతేందో రాజిరెడ్డే చెప్పుతడు" పెంటయ్య కూర్చున్నాడు.

"నేను బిలువలే-" రాజిరెడ్డి ముఖమంతా జేవురించగ అన్నాడు.

"మరియితే మా కందరికి పనిపాట లేకచ్చినమా?" ఆడోల్లల్లో నుంచి ఎవరో గునిసారు.

"ఏందయ్యో యేల్ల గానినేల్ల గోపాల్లం బాడినట్టు ఊకినే మమ్ముల్నెందుకు బిల్పిత్తివి పెంటయ్య" రామకిట్టు ముడ్డికింద పంచె దులిపి లేచి పోవడానికి సిద్ధమయ్యాడు. అతనితోపాటు మరికొంత మంది లేచారు-

పెంటయ్య నీలయ్య ముఖం చూశాడు. నీలయ్య కళ్ళతోనే చెప్పమన్నట్లు సైగ చేశాడు.

"కూకోండ్లి - కూకోండ్లి - సరే ఎవలు పిలిసినా పిలువకున్నా మనం కుప్పకూడినం - సంగతి మాత్రం రాజిరెడ్డి మల్ల మనతోటి కలుసుడా లేదా అన్నదే? ఆ ముచ్చటేదో అయినే చెప్పితే మనం ఉండుడో పోవుడో తెలుత్తది.' పెంటయ్య చెప్పి కూకున్నడు.

రాజిరెడ్డి లేవలేదు.

మందిలో నుంచి ఒకలులేచి "అంత గనం అయినెకే పట్టింపయితే - బలిమిటికి లింగం గడితె బత్తుడై తడా! లేండ్లి లేండ్లెహె" అన్నాడు.

సగం మంది లేచారు.... తలోమాటా అన్నారు.

అప్పుడు రాజిరెడ్డి లేచి నిలబడి "కామ్రేడ్సు - కూర్చోండి - నేను

ఆలోచించేది ఇది సరైన పద్ధతేనా అని ఇలాంటి విషయాలు ఇంత మందిలో పరిష్కరించవలసిన యేనా అని నేను ఆలోచిస్తున్నాను - ఆ విషయం తెలిసిన వాళ్ల దీని గురించి చెప్పితే - నా సంగతి నేను చెప్పగలను " ఇలాంటి విషయాలు ఎవరు చెప్పలేరనే దీమాతో కూర్చున్నాడు.

నీలయ్య పక్కనున్న అయిలయ్య లేచి - "రాజిరెడ్డి ఇంతవరదన్క పనిజేసింది మనూల్లే - మనతోటి - మనండ్ల మనకేదన్న అత్తె పజల ముంగట్నే తేలిపోవాలె...పుండో కాడాయితె మందో కాడ బెట్టుడుగాదు. గిది పద్ధతేనని నాకన్పిత్తంది." అన్నాడు.

మందిలో నుండి ఒకడు లేచి - "నాకెరుక లేకడుగుత - ముసుగుల గుద్దు లాటలేంది - గిది గుర్రం గిది మైదానమని చెప్పరాదుండ్లి - అడిగిండు.

పెంటయ్య లేచి చెప్పుదామనుకునే సరికి రాజిరెడ్డి లేచి "కామ్రేడ్స్ - పద్ధతేనని మన అయిలయ్య చెప్పిండు...సరె! పద్ధతైనా కాకున్ననేను నాకు సంబంధించిన కొన్ని విషయాలు మీ ముందుంచుతాను. మన అయిలయ్య చెప్పినట్టుగానే మంచికో చెడ్డకో మనూల్లె రైతుకూలీ సంఘం బెట్టినం - మనం ఎన్ని పోరాటాలు చేశామో? ఏమేమి సాధించామో? ఎన్నిసార్లు దెబ్బలు దిన్నామో? జేల్లబడ్డమో! అవ్వన్ని మీకెరికే...ఈ పోరాటాలన్నింటిలో నేను ఉళ్లోల్లందరితో పాటు ఉన్నాను. ..." కాసేపాగిండు...ఆలొచిస్తున్నట్లుగా అతని ముఖం చెప్తుతోంది. గొంతు కొద్దిగా మార్చి "నా వ్యక్తిగత కారణాల మూలకంగా గత ఏడాది నుండి నేను సంఘ కార్యక్రమాలల్లో చురుకుగా పాల్గొనలేకపోయాను. నామీది కేసులు అట్లాగే నడుస్తున్నాయి...మళ్లీ ఆలోచించుకున్న తర్వాత సంఘం తప్ప వేరే మార్గం లేదని మళ్లీ ఎప్పటిలాగే మీతో కలిసి పనిచేయాలనుకుంటున్నాను. మీరు సరేనంటే నా ఆఖరి శ్వాసదాకా కష్టంలో సుఖంలో మీతోపాటే ఉండాలని అనుకుంటున్నాను... ఇంతకుమించి నేను చెప్పవలసిందేమి లేదు." రాజిరెడ్డి కూర్చున్నాడు.

జనంలో కలకలం లేచింది.

"నిండ ముంచి సలిపెడ్తందా అన్నట్టున్నది."

"ఎప్పడిట్లమైతే గప్పుడు పోవుడు - మల్ల కట్టమచ్చినంక కలిసేటందుకు గిదేమన్న దొరల పార్టా!"

"ఎంతైనా కులం కులం ఒక్కటి."

"ఏమో ఈ వరకే మన సంగతులు దొరలకు మోయలేదని గారంటేంది?'

"ససుససుర్ర లొట్టిమీది కాకులోలె - అంతమంచిగనే చెప్పిండ్లు గని ఎక్తిగత సంగతులేందో చెప్పలేదు."

ఇట్లాతలోమాట ఎవరికి తోచినట్టు వారే - గుసగుసగా, లొడలొడగా, బొంగురుగా అనసాగిండ్లు - ప్రతిమనిషి ప్రశ్నించాడు... అట్లా కాసేపు జనాన్ని తర్జన భర్జన పడనిచ్చిఏదో మాట్లాడుదామని పెంటయ్య లేచాడు - జనం మాటలాపారు.

మందిని తొలిగిచ్చుకొని గుడిసె చూరుకింద నుంచి ఒక ముక్కుపుల్లగల సన్నటి కురుచ స్త్రీ ముందుకొచ్చింది.

"నలుగుర్ల మాట్లాడిందాన్నిగాను...అందరు మాట్లాడంగ నాకోమాట అడుగాలని పిచ్చింది. అయ్యా రాజిరెడ్డి పటేలా! మీరున్నరని ఓడెక్కినం - ఓడ నడి గంగలకు పోంగనె తెప్ప (అల) చ్చింది నిండ ముంచింది. ఆఖరుకు తమరు ఒడ్డుమీద నిలుసుండి మీకే బయంలేదు వొలేసి దేవుతనంటండ్లు." అన్నది కంఠం వొనుకుతుండగా...

"ఏమంటందిర్ర బెస్తోల్లరామక్క - " ఒక యువకుడు.

"ఓడ దాటినంక బోడ మల్లప్ప అంటన్నవ్ అంటంది" పక్కనున్నవాడు..

"మంచిగడిగినవ్ కోడలా!" మందిలోనుంచి పెయికంగిలేని బక్క ముసలోడు మెచ్చుకున్నాడు.

"రాజిరెడ్డి మల్ల మనతోని కలిసి పనిజేత్తనంటండు. తీసుకుందామా వద్దా ఒక్కలొక్కలే నిలుసుండి చెప్పుండ్లి" పెంటయ్య.

ఎవలులేచి చెప్పాలని అనుకుంటుండగానే రాఘవులు అనే రైతులేచి నిలబడి - "మంచిమాట జెప్పినవయ్యా సంఘం పెట్టె - ఎందుకు మానుకున్నడో అడుగద్దు మల్లెట్ల మనమీద పావురం గారి పోయిందో అడుగద్దు - ఏక్దమ్మున తీసుకుందామా వద్దా అంటె ఎట్లానయ్యా" అన్నాడు.

నాంచారి లేసి..."ఊకే కొలువా కుమ్మరియ్య - కొలుపుబెట్టి చెప్పుతంటే తలుపు బెట్టి అడుగ వడ్తిరి...తప్పుకున్న కొద్ది పెంకలు దప్ప బాగ్గెంరాదు - రాజిరెడ్డి సంగానికేమి చెడుపు చెయ్యలేదు గదా! సాతనైనంత సేపు ఉన్నడు - సాతగానప్పుడు తన సందాల తనున్నడు - గిందట్ల కోపతాపాలకేడ తావున్నది...ఇగో నాకు దోసిన ముచ్చెట చెప్పిన-" కనుబొమలు ముడుచుకొని

...ఘువులు లేచి "నువు సల్లంగ జారుకొని ఎన్నెల్లయ్యిందయ్యా' ...సి చూస్తూ....

రాజిరెడ్డికి సర్రున కోపమిచ్చింది. తమాయించుకొని " కూసున్నోల్లు సంగంల ఏమేమి చేసిండ్లో నాకెరికే - గ చరిత్రంతా చెప్పేటందుకు గిది జాగగాదు - ఏడాదయ్యిందని ముందుగాల్నే చెప్పితి గదా..."

"అగో గిప్పుడే మారిండన్నరు - మల్ల ఎవలెవలు ఏమి చేసిండ్లో చెప్తుత నంటండు - చెప్పవయ్యా ఎవరి గురించి తప్పు జరిగినా విచారించాలే" ఒక యువకుడు గట్టిగా అంటూ వాదనకు దిగాడు.

అప్పటిదాకా మాట్లాడకుండా కూర్చున్న మెంట ముసలివాడొకడు లేచి- "ఇగో మాటలు చేసుకుంట కూకుంటె తెగది బలువది - ఏడాదయ్యింది గద- గీ ఏడాదిల అతగాన్నుంచి మన సంగానికి గాని ఊళ్లోల్లకు గాని ఏదన్న చెడువు జరిగిందా లేదా అన్నది ఇసారం చెయ్యిండ్లి - ఉనుక దంచుతెట్ల?' అన్నాడు.

బెస్తవాళ్ల రామక్క చెప్పవలసిన మాట పూర్తికాక అప్పటి నుండి అందరి ముఖాలు పులకు పులుకున చూస్తూ అట్లాగే నిలుచున్నది...ఆ ముసలివాడు అట్లా అనగానే అందరు గత ఏడాది నుండి ఊళ్లె జరిగిన సంగతులు గుర్తుకు తెచ్చుకుంటున్నారు. అప్పుడు రామక్కకు సందు దొరికింది.

రామక్కకొద్దిగా గొంతుపెంచి "మట్లె మన్నోలె - సెరువుల సాపలోలె బతికిన మనూల్లెకు పదాలు దెచ్చింది రాజిరెడ్డి పటేలే. కని మద్దెల ఏమయ్యిందో? మానుకున్నడో లేదో నాకు ఎరికలే ఆరునెల్లే అయ్యిందో ఎక్కువే అయ్యిందో నాకు మతికిలేదు కని పొద్దుగూకి గప్పుడే సీకటి సీకటి బడంగ మా వాడకట్టకు జీబచ్చి ఆగింది. మల్లేం పీడచ్చిందిరో పోలీసోల్లు దిగిండ్లని నా పానంల పానం లేదు - తొంగి సూత్తినా జీబుల తెల్లబట్టలోల్లు దిగిండ్లు...పోలీసోల్లు గాదని ఈతలికచ్చిన ఆ ఎనిమిది మంది మా వాడమీద దొంగల తీర్గబడి బంచోత్ బట్టీలు వెట్టిండ్లని గుడిసెల్ల జొరబడి కుండలు గురుగులు తొక్కిండ్లు - దొరికినోల్లను గొడ్లను గొట్టినట్టు గొట్టిండ్లు - అంగామంగామ్ జేసిండ్లు - మా వాడకట్టుకు ఆళ్ళ గొడ్లను గొట్టినట్టు గొట్టిండ్లు - అంగామంగామ్ జేసిండ్లు - మా వాడకట్టుకుఆళ్ళ పంచెలే ఆళ్ళ దండలకు గట్టి పదిమందిని తీసుకపోయిండ్లు - కేసులు

బెట్టిండ్లు..."

"పసరాదే తొందురుదాన-" మందిలో నుంచి రామక్క భర్త అడ్డం పాబోయాడు.

"పసువయ్య పసు - నా కడుపుల సొద ఎల్లబోసుకోనియ్యి - మా అయినెను రాన లేసిండ్లు - నేను లబ్బ లబ్బ మొత్తుకుంట అకీలు దగ్గరికురికిన అని తాడుదెంప ఆడునన్ను బెదిరిచ్చి అయిదు నూర్లు తెమ్మన్నడు...ఓరి దేవుడో! గిప్పుడు ఏడబోదు - పానమాగక ఉరికత్తిగని - గాపెంటన్నన్న ఎంట బెట్టుకరాపోతి - గరాజి రెడ్డి పటేలు నన్నఎంట బెట్టుకరాపోతిననినా అండ్ల నేనే ఏడ్సిన ఎటు సాతగాక మనూరి సంగతి ఆకీలుకు జెప్తుతే ఏమన్న గురుత్తం జాత్తడేమొనని రాజిరెడ్డి పటేల్ పేరు జెప్పిన... అయినె కిసుక్కున నవ్వి "మీవూరి రాజిరెడ్డి మాపులల ఇస్పెదారన్నడు-" ఇగ నేను నోరు మూసుకొని కాళ్ల కడాలు, చేతుల కడాల అమ్మి అయిదునూర్లు అనికొమ్మున బెట్టిన..." రామక్క ముక్కు చీదింది...

రామక్క మాట పూర్తి కాకముందే మాదిగి కొండయ్యలేచి - "గంత దూరమెందుకయ్యపదిహేనొద్దుల కింద మిరుపకాయలేరే టందుకు కూలి బెంచాల్నని మనం సమ్మెజేత్తె వీళ్ళవ్వ మాదుగుల బట్టుకపోయి తోటేరిపిచ్చుకున్నది... గిది సంగానికి దెబ్బా కాదా!" చెప్పి వెనుకకు తిరిగిపోయి తన స్థానంలో కూర్చున్నాడు. కూర్చున్న తరువాత గాని తను చెప్పవల్సింది మరిచిపోయానని తెలియలేదు. మళ్ళీ అక్కడి నుండే లేచి "మారేనయ్య - మేం సానామందిని సూసినం తాపకు సదువుకున్న మారాజులు కుంటిగులాపులందర్ని కుప్పెయ్యటం. అది చెయ్యిండ్లి - ఇది చెయ్యిండ్లనుడు- మేం బజార్లకు రాంగానే ఆళ్ళదారి ఆళ్ళు సూసుకునుడు - మారేనయ్య మీ ఎక్కువోల్లంత మమ్ముల ముంచుతుండ్లు పేరొకలది - ఊరొకలది... లేపోతే రాజిరెడ్డి పటేల్‌కు సారా మాపులల ఇస్ప దొరుకునా!"

"రోరే కొండ నోటికెంత మాటొత్తె అంత మాటేనురా?" అంకరి మల్లయ్య అడ్డొచ్చాడు...

"నువ్వట్లాగుర మామ...నువ్వెప్పుడు గిట్లనే మా నోరుకు కుట్లేత్తన్నవ్... రాజిరెడ్డి మనల ముంగటేసుకొని రాంబ్ బీట్టని తిరుగపటికనే గదా! ఆయన్నే పెద్ద నాయకునుకుడన్నరు...తనకు బతుకు దెరువున్న దనేగదా! మనలందర్నిడిచి సెంగో బిల్లన్నడు..." కొండయ్య పూర్తి చేసి కూర్చున్నాడు.

ంకరి మల్లయ్యపెదువులు నాక్కొని లేచి నిలబడదామనుకున్నాడు. బుడ్డిపేగంత చిరిగిందని బయపడి మందిల కూర్చుండే - "ఏర్గబొయి ల్లబడి ఊరు నాకై రాదనకుండ్లి ద్రా - సంగం మనకు మొసపోసిందిరా. అయ్యల్లాలా ఆనితోనేంది గులాపోన్ని బాంచెన్...కోపం చెయ్యకుండి నేను పాతకాలపు కమినిట్ల చూసిన - ఆళ్ళు తుపాకు లేసుకొని ఇజ్జం చేసిండ్లు బాంచెన్ మనూల్లె సుత భూములు పంచిండ్లు బాంచెన్... ఇయ్యల్ల ఆల్లెక్కడున్నరు బాంచెన్...పాతదొరలు పోయి కొత్త దొరలయిపోయిండ్లు... కాలాల బట్టి దొరలు ఏషాలు, మారుత్తరు బాంచెన్...గది ఇసారం చెయ్యిండ్లి, మాదిగోడు, గీడు కాపోడు అని మనండ్ల మనం కొట్టుకసావద్దు... బేపారంల దిగినంక ఎంత కమినిట్టయినా లేనోల్ల కడుపుల మీదనే కొడుతడు బాంచెన్- గబుద్ధి పుట్టిందంటే గంతేనయ్యా!" అంకరి మల్లయ్యకు ఇకముందు ఏం చెప్పాలో తెలియలేదు.

ఎక్కువోల్లు, తక్కువోల్లు అన్నందుకు పెద్ద రగడ జరుగవలసిందే కాని అంకరి మల్లయ్య సదిరి చెప్పడంతోటి ఆగిపోయింది.

"ఇగో మా తాత సచ్చేలోకానున్నడో గాని, చెప్పులున్నోనెంట అప్పులున్నోనెంట - సదువుకున్నోనెంట పోవద్దని చెప్పిండు" అన్నాడో గూనివాడు.

"అబ్బో వంపయితె మరదలు మిట్టయితే వదినెగాదు." ఒకామె చర్చ పక్క దారి పట్టడం చూసి నీలయ్యలేచి నిలబడ్డాడు.

"కామ్రేడ్స్! మాది కర్‌నాగురం (కరీంనగర్) జిల్లా - మీ వూరికి సుట్టాల మార్గంలచ్చిన మా వూళ్ళల్ల సుత సంగాలు బెట్టుకున్నం... బుద్దాగక మీ సంగపోల్ల సంగం జూద్దామని ఈడికచ్చిన. మీరింత దనుక మాట్లాడిన సంగతు లిన్నంక నాకుసుతకొద్దిగ మాట్లాడన్ననిపిచ్చింది." తలగోక్కొని "మనండ్ల మనకు ఎన్నో కిందా మీదులున్నయి కులాలు, ఎక్కువ తక్కువలు సానున్నయి. గది దినాముండే భాగోతమే. గియ్యన్ని బోవాల్నంటె ఇప్పుడికిప్పుడే దూరమైపోవు...గియ్యన్నిటికి కారణం దొరలు - వాళ్ళ సుట్టూ పరుసుకున్న భూమి - దొరలను ఊళ్ళల్ల నుంచి ఎల్లగొట్టినం కని ఆళ్ళ జాయిజాదులు అట్లనే ఉన్నయి.దొరలకు మద్దతుగా పోలీసులు ఊళ్ళమీద బడ్తనే ఉన్నరు... దొరతనం బోవాలంటె ఆళ్ళకు మద్దతిచ్చే పోలీసోల్లు బోవాలె - సట్టాలు బోవాలె - గియ్యన్ని బొవాన్నంటె మద్దెతరగతి రైతుల

కాన్నుంచి పల్లెలున్న బీద బిక్కి సంగంల ఒక్కటి గావాలె - పట్నాలల్ల బతికే కార్మికులు మనతోకలిసి పోరాడాలె - అట్ల పొలాలల్ల పనిజేసే మిల్లుల్ల, బాయిల్ల పనిచేసేటోడు అన్ని సీజ్‌లు తయారు చేసేటోల్లం కలిసి దున్నేటోనికి భూమి, నడిపెటోనికి మిల్లు అచ్చేదనుక లఢాయి చెయ్యాలె... ఉత్త సేతులతోని గాదు - తుపాకులతోనే కొట్లాడాలె - ఇగో గట్ల చేసే లఢాయిల ఎన్నో సంగతులుంటయి, అయ్యన్ని తీర్మానం చేసుకొని ముందట బడితేనే మనం గెలుత్తం...ఇగో మీ వూల్లె రాజిరెడ్డి అసొంటి సంగతే అత్తది. అయినేదో బేపారం చేసుకుంటని చెప్పిండ్లు - గీ ఏడాది బట్టి మీ వూల్లె సంఘం సానా పోరాటాలు చేసింది. గండ్ల రాజిరెడ్డి కలిసి రాలే గదో సంగతి - పోగా రాజిరెడ్డి ఆసర సూసుకొని మీ ఇండ్లల్లకు జీప్‌కారోల్లు వచ్చిండ్లని ఓ అక్క చెప్పుకచ్చింది. ఇంకో పెద్దయ్య ఎనుకటి నుంచి గిసొంటోల్లు ప్రజలను పోరాటాలకు దించి ఆళ్ళు బేపారాలు జూసుకొని మరి కొన్ని ఊళ్ళల్ల ఓట్లల్ల దిగి కొత్త దొరలయ్యిండ్లని చెప్పుకచ్చిండ్లు ఇయ్యాల్ల రేపు కమినిట్లల్ల నుంచే కొత్త దొరలు బయలెల్లుతరని పెద్దయ్య సెప్పబోయిండు అంతే కాదు పెద్దయ్య?" ఓమారు అంకరి మల్లయ్యకేసిచూసి-

"ఇయ్యన్ని ఒకెత్తు రాజిరెడ్డి ఏ సంగతులల్ల తనకు సాతగాలేదో - గీ ఏడాదిల మల్ల మనుసెట్లా మారిందో సెప్పనేలేదు - నాకో సిన్న అనుమానం- రాజిరెడ్డి నిచ్చెంగానే మారిండా? అయితే రాజిరెడ్డే చెప్పుడు బాగుంటది." నీలయ్య కూర్చున్నాడు.

"లావోడేనేమే" అన్నారు ఆడోల్లు.

రాజిరెడ్డి లేవలేదు.

"చెప్పలె - చెప్పాలె " అన్నారు యువకులు.

రాజిరెడ్డి బలిమిటికి లేచి నిలుచున్నాడు. అతనికి కాళ్ళకింద భూమి కదిలిపోతున్నట్లుగా ఉన్నది... పార్టీ వాళ్ళు నిజంగానే తనను మోసంచేసారు... గిట్ల ముగియ గలదనుకుంటే అసలు తను ఈ పంచాయితికే రాకపోవును... పార్టీ అంతరాలు పాటించాలి. ఎవరినెక్కడ విచారించాలో ఆలోచించాలి...కాని తానుగాని, పార్టీగాని, ప్రజలకోసం, ప్రజల్లో పనిచేయాలని, నిజమైన విప్లవ చోధకులు ప్రజలే అన్న సత్యాన్ని రాజిరెడ్డి గుర్తించడంలేదు. జీరబోయిన గొంతుతో... "నిజానికి నా వ్యక్తిగత కారణాలను చెప్పమని భలవంతం చేయడం దాదాపు అంతా పదేపదే కోరుతున్నారు. ఈవూల్లో మొదట

అరెస్టయ్యింది నేను..... నేను ఇప్పటికి పుచ్చిన కుక్కలాగా కేసుల చుట్టూ తిరుగుతూనే ఉన్నాను. కేసులకు డబ్బు కావాలి. సంగంలో పనిచేయనప్పుడు నాకు ఉచితంగా పనిచేయమని ఏ వకీలును కోరాలని పించలేదు... మిత్రుల బలవంతం మీద సారా మామూలలోకి వెళ్లాను. గత ఏడాది చింతకింది రామలచ్చులు భూమి దున్నించినపుడు మాధవరెడ్డి గుండాలు కొట్టి కోలాట మేసిండ్లు... ఇప్పుడు నన్ను ఇంత నిలదీస్తున్న సంఘం అప్పుడు కనీసం ఒక ప్రదర్శన చేసిందా? ఒక కరపత్రమన్నా వేసిందా? సరే ఎవరిని నిందించి లాభంలేదు. ఇలాంటి సంగతులు జరిగిపోయినయ్... వాటన్నిటి గురించి ఇప్పుడు ఆలోచించి లాభంలేదు...మరింక నేను చెప్పవలసిందేమి లేదు..." గబుక్కున కూర్చున్నాడు.

సాకలోల్ల రాజమ్మలేచి 'మొన్న సుగుణవ్వను ఎటుపడితే అటు గొట్టిండు' అన్నది.

"ఇగో మొన్న గిదంత నేనేసేసిన మీదేవున్నది అన్నడు" మందలో నుండి ఒకడు...

"అటు దగ్గరికి దీత్తరని దొరల సోపతి బడితే వాళ్ళు ఎంతటోన్ని అంతట్లనే ఉంచిండ్లు - ఈడసూడవొతే బాలసంగపోల్లు ఇజ్జత్ దీత్తండ్లు - మారే మరింక వేరుంటే పడుతలు లేదని పెద్ద పెద్దోల్లతోని రాయబారాలు నడిపిండు" కొండయ్య పక్కనున్న అయిలయ్య.

"ఓర్నీ యవ్వ కాలాంతకుడే అయితే పోల్లగండ్ల బాధకు రాయబారం బెట్టిండు గని నిజెంగ మారలేదన్నమాట."

ఇట్లా చాలామంది రాజిరెడ్డికి వ్యతిరేకంగా మాట్లాడారు. రాజిరెడ్డి ముఖం నేలకేసి కూర్చున్నాడు.

పెంటయ్య లేచి - "ఆఖరి మాటల్లో రాజిరెడ్డి సంగంమీద సిన్న నిందేసిండు... అప్పటికే రైతుకూలీ సంగపోల్లంత జేల్లున్నరు. అయినా రాజిరెడ్డి గన్కతలుసుకొని ఊళ్ళోలందర్ని జమచేసి మొత్తం భూమి దున్నియమంటే - అదిచెయ్యలేదు. గీలడాయిల ఎవల మెంత కష్టబడ్డమన్నది లెక్కలేసుకుంట పోదామా? లెక్కలేసుకొని గిది ఒక్కల కోసం జరిగే లఢాయిగాదు...గీడ కూకున్న అక్కలు సెల్లెండ్లు, తల్లులు, తండ్రులు సంగం బలపడేటందుకు ఎంతెంత సేసిండ్లో ఖరీదు కట్టెదెట్లాగా? లెక్కలు తీసేదెట్లగా. గీలడాయిల కొడుకులిచ్చి నోల్లున్నరు... బిడ్లసాగనంపి

నోల్లున్నరు... లాభాలు, నట్టాలు లెక్కలు గట్టేటందుకు గిది కోమటి బేరం గాదు - ఏదో వత్తదని ఆశపడ్డ రాజిరెడ్డి తన సంగతి బయట పెట్టిండు- ఇగో గది గుర్రం గిది మైదానం మరింక రాజిరెడ్డిని ఏం చేద్దాం." పెంటయ్య అందరికేసి చూస్తూ అడిగారు...

అప్పటికి నెత్తిమీదికి పొద్దచ్చింది. చింత చెట్టుమీద పిట్టలు చేరిపోయాయి. ఆడుతున్న పిల్లలు ఎప్పుడో వెళ్లిపోయి తల్లుల దగ్గర నిద్రపోయారు.

"ఒక్కసారి సంగాన్ని డిసి పోయినోల్లను తీసుకోవద్దు అందట్ల రాజిరెడ్డి నసలే వద్దు" అందరు మొత్తుకున్నారు. కొంతమంది కోపమాపుకోలేక పేరు పెట్టకుండ తిట్టారు.

అంకరి మల్లయ్య లేచి నిలుసున్నడు, ఇప్పుడతనికి చిరిగిన ఒంటి పేగు గుర్తుకు రాలేదు. "ఊల్లోల్లందరు సెషామంటె సెషామంటండ్లు - - గిప్పటికి అందరి మాటగదే - కాని సంగం గట్ల అందరిని దూరం కొట్టుకోదు - అయ్య సంఘం మనకేమి సేసిందని అడిగే ముందు మనం దానికేం జేసినమని గుండె మీన సెయ్యేసుకోవాలె - అది మన కన్నతల్లసొంటిది - కడుపుల బెట్టుకున్నంతసేపు పెట్టుకుంటది - తిట్టేటప్పుడు తిడ్తది... దగ్గరకు దీసేటప్పుడు దీత్తది.. అయ్యా రాజిరెడ్డి పటేలా! మామీన కోతుకం బెట్టుకోవద్దు, తమరు నిచ్చంగనే గరీబోల్ల పచ్చమైతే దొరలతోని కాలి గోరంత అంటుసుత ఉంచుకోవద్దు... మునుపటి తీర్గ మల్లపన్జేస్తే - మల్లదే ఊళ్లోలందరు సెబాసంటే గీ సంగం మీదే - లేదంటరో ఎవులదారి వాల్లది..." ఇట్లా చాలాసేపు మాట్లాడాడు...

"గీమాట బాగున్నది" పెంటయ్య అన్నాడు. అందరు లేచి నిలబడ్డారు...

అప్పటికే రాజిరెడ్డి లేచి నిలబడి తలవంచుకొని కాళ్ళీడుస్తూ ఇంటికేసి నడిచాడు.

★ ★ ★